

ΟΙ ΜΙΣΘΩΤΟΙ ΚΑΙ Ο ΦΟΡΟΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Της Καθηγήτριας

Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΠΟΥΛΟΥ

'Ανωτάτη Σχολή Οικονομικών και Εμπορικών 'Επιστημών

-

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

"Ότι οι μισθωτοί πληρώνουν το φόρο εισοδήματος είναι μια πολύ διαδεδομένη και εξ ἴσου δημοφιλής αντίληψη. Τό ν' αμφισβητεί κανείς δημοφιλείς απόψεις είναι μάλλον άχαρη δουλειά, άλλ' ή επιστήμη, αντίθετα από την πολιτική, δεν αποσκοπεί να κολακέψει τους πολλούς. Σκοπός της είναι νά μετρά σωστά καί νά αναζητεί τις σχέσεις πού, πίσω από τα παρασκήνια τών γεγονότων, μπορεί νά δρουν μειώνοντας τήν αξία τών επιφανειακών μετρήσεων.

Στην προκείμενη περίπτωση επιχειρούμε πρώτα μία μέτρηση της συμμετοχής τών μισθωτών στον φόρο εισοδήματος συγκρίνοντας την μέ κάποιες ενδείξεις για τό πόση θα έπρεπε νά ήταν. Κατόπιν επιχειρούμε μιαν ανάλυση τής επιπτώσεως του φόρου αυτού, για νά δούμε τί ποσοστά μπορεί πραγματικά (καί δχι φαινομενικά) νά πληρώνουν οἱ μισθωτοί.

ΜΕΡΟΣ Α': Προσδιορισμός τής συμμετοχής τών μισθωτών στο φόρο εισοδήματος

'Η εξακρίβωση τοῦ φόρου εισοδήματος πού βαρύνει τό εισόδημα τών φυσικών προσώπων σ' ενα συγκεκριμένο ημερολογιακό έτος δεν είναι απλή υπόθεση. 'Η μεγάλη πλειοψηφία τών μελετητών βασίζεται στα δημοσιευόμενα στοιχεία, στις Στατιστικές φόρου δηλωθέντος εισοδήματος φυσικών προσώπων', χωρίς

1. Για εισοδήματα τοῦ ημερολογιακού έτους 1977 αποτελούσε τό 73 % τοῦ συνολικού φόρου.

να υποψιάζεται ότι ο φόρος εισοδήματος που αναλογεί στις αρχικές δηλώσεις των φυσικών προσώπων δεν αποτελεί ούτε τα τρία τέταρτα του φόρου που βεβαιώνεται και εισπράττεται για τα εισοδήματα της αντίστοιχης περιόδου. Για τόν λόγο αυτό, και επειδή τα παραλειπόμενα ποσά βαρύνουν στην συντριπτική τους πλειοψηφία εισοδήματα από άλλες πηγές και όχι άπα μισθωτές υπηρεσίες, τα ποσοστά συμμετοχής των μισθωτών στο φόρο εισοδήματος που υπολογίζονται από τις δηλώσεις είναι αβάσιμα και υπερτιμημένα.

Οι λόγοι για τους οποίους ο φόρος που βεβαιώνεται επί του δηλωθέντος εισοδήματος υπολείπεται του φόρου που επιβαρύνει το εισόδημα ενός έτους είναι βασικά δύο : Πρώτον, η φορολογική αρχή κατά κανόνα απορρίπτει τα δηλούμενα εισοδήματα από περιουσία, επιχειρηματική δράση και ελεύθερα επαγγέλματα, διεξάγει έλεγχο και τα προσαρμόζει προς τα άνω. Ο φόρος που πληρώνουν τελικά οι φορολογούμενοι που έχουν εισοδήματα από τις πηγές αυτές, είναι πολύ μεγαλύτερος από αυτόν που αναλογεί στο δηλωθέν εισόδημα τους. Δεύτερον, οι φόροι που παρακρατούνται κατά τη διάρκεια του έτους είναι μεγαλύτεροι από αυτούς που συμψηφίζονται σαν παρακρατηθέντες με τις δηλώσεις φόρου εισοδήματος. Το μεγαλύτερο μέρος της διαφοράς αυτής οφείλεται στην μη εμφάνιση για συμψηφισμό στις δηλώσεις των φόρων που παρακρατούνται για τα μερίσματα των 'Αωνύμων Εταιρειών. Αυτό γίνεται επειδή οι μερισματοῦχοι δεν υποχρεούνται να υποβάλουν δήλωση αν ο παρακρατηθείς [φόρος εξαντλεί τη φορολογική τους υποχρέωση. Το 'Υπουργείο Οικονομικών δεν τηρεί χωριστά κατά πηγή τους παρακρατηθέντες φόρους ούτε τους φόρους που αναλογούν μετά τόν έλεγχο για τα εισοδήματα κάθε οικονομικού έτους. "Ετσι για να υπολογίσουμε τόν φόρο που αντιστοιχεί σε κάθε έτος πρέπει να κάνουμε ώρισμένες υποθέσεις που εξηγούμε αναλυτικά στο παράρτημα Α. Μέ τις υποθέσεις αυτές, ο συνολικός φόρος που βάρυνε τα εισοδήματα φυσικών προσώπων που δημιουργήθηκαν μέσα στο 1977 ήταν 27,2 δισ. (έναντι 19,85 που εμφανίζεται στις δηλώσεις). Από αυτά μόνο 7,9 δισ. πλήρωσαν οι μισθωτοί, αναλογία δηλαδή 29,1%, και 2,9 δισ. οι συνταξιούχοι, αναλογία 10,6%. Οι αντίστοιχες συμμετοχές τών φόρων που αναλογούσαν στα δηλούμενα εισοδήματα ήταν 36,6% για τους μισθωτούς και 13,7% για τους συνταξιούχους.

Όπωςδήποτε από τά στοιχεία αυτά δεν βγαίνει τό συμπέρασμα ότι οι μισθωτοί, μόνοι ή μαζί με τους συνταξιούχους, πληρώνουν τό φόρο εισοδήματος, όπως λέγεται συχνά, αφού πληρώνουν λιγώτερο από τά δύο πέμπτα του — τό ποσοστό αυτό μάλιστα πέφτει κάτω από τό ένα τρίτο αν συνυπολογίσουμε και τόν φόρο εισοδήματος που πληρώνουν οι Εταιρείες.

'Αλλ' ίσως ή αντίληψη να είναι ότι πληρώνουν περισσότερο άπ' όσο θεωρητικά θα έπρεπε να πληρώνουν. Στην περίπτωση αυτή θά έπρεπε να συγκρίνουμε τη παρούσα συμμετοχή τους στον φόρο εισοδήματος με κάποια θεωρητική συμ-

μετοχή, πού θα προέκυπτε αν όλα τα εισοδήματα δηλώνονταν τίμια και ειλικρινά στην φορολογική αρχή. Θα έπρεπε δηλαδή να συγκρίνουμε τους λόγους.

$$\delta_M = \frac{\Phi_M}{\Phi_M + \Phi_Y} \quad \text{και} \quad \hat{\delta}_M = \frac{\hat{\Phi}_M}{\hat{\Phi}_M + \hat{\Phi}_Y}$$

όπου δ_M = συμμετοχή μισθωτών στον φόρο εισοδήματος

Φ_M = φόρος εισοδήματος μισθωτών

Φ_Y = φόρος εισοδήματος υπολοίπων φορολογουμένων

και τα άπλα σύμβολα δείχνουν τα παρόντα μεγέθη, ενώ τα σύμβολα με τήν περι-
σπωμένη δείχνουν τα θεωρητικά μεγέθη.

Πρέπει εδώ ν' αναφέρουμε ότι οί δυσκολίες υπολογισμού των λόγων αυτών είναι πολύ μεγάλες. Και αυτό άφορα όχι μόνο τα θεωρητικά, αλλ' όπως θα υπο-
στηρίξω αμέσως και τα παρόντα μεγέθη.

Ή πρώτη δυσκολία υπολογισμού των μεγεθών αυτών απορρέει από τήν δια-
πίστωση ότι οί μισθωτοί, περί ων ό λόγος, δεν . . . υπάρχουν ! Στή σύγχρονη κοι-
νωνία ό κλασικός (και μαρξιστικός) διαχωρισμός τών ατόμων σέ εργάτες και
κεφαλαιούχους δέν απαντάται. Πολύ λιγώτερο μάλιστα απαντάται ό διαχωρισμός
μέρους των εργαζομένων, τών μισθωτών, από τους υπολοίπους εργαζομένους και
τους κατόχους των άλλων συντελεστών παραγωγής.

"Ένας αριθμός εργαζομένων παρέχει υπηρεσίες συγχρόνως και μέ έξηρητημένη
σχέση, δηλαδή σαν μισθωτοί και σαν ανεξάρτητοι επαγγελματίες, ενώ κατά κανόνα
οί εργαζόμενοι κατέχουν και άλλους συντελεστές παραγωγής πού τους αποφέρουν
πρόσθετα εισοδήματα. Μπορούμε δηλαδή σέ μια σύγχρονη οικονομία, όπως ή
ελληνική, να διακρίνουμε τρεις κατηγορίες ατόμων : αυτούς πού είναι μισθωτοί
και δέν έχουν καμιά απολύτως άλλη πηγή εισοδήματος, αυτούς πού δέν προσφέ-
ρουν έξηρητημένη εργασία αλλ' άποζοϋν από άλλα εισοδήματα, και μια πολυπληθή
κατηγορία ατόμων πού έχει εισοδήματα από διάφορες πηγές και από την παροχή
έξηρητημένης εργασίας. Ή τελευταία αυτή κατηγορία μάς δημιουργεί μεγάλα
προβλήματα, γιατί πρέπει να βρεθεί κάποιος κανόνας, λιγώτερο ή περισσότερο
αυθαίρετος, διαχωρισμού τών ατόμων πού ανήκουν σ' αυτήν, ούτως ώστε να εντα-
χθούν στην μία ή τήν άλλη κατηγορία. Διάφοροι ορισμοί δίνονται για τους μι-

2. Τό Ύπουργείο Οικονομικών π.χ. κατέτασε μέχρι τελευταία στους μισθωτούς όλους
εκείνους πού αντλούσαν το μεγαλύτερο μέρος τοϋ εισοδήματος τους από μισθούς και ημερομί-
σθια. Πρόσφατα όμως περιώρισε τόν κύκλο τών μισθωτών σ' αυτούς πού δέν αντλούν εισοδήματα
από τρεις άλλες πηγές, συγκεκριμένα από ελεύθερα επαγγέλματα, εμπορικές και βιομηχανικές
επιχειρήσεις.

σθωτούς από διάφορους οργανισμούς και από την ίδια αρχή σέ διαφορετικά χρονικά σημεία -.

Είναι φανερό ότι όσο ευρύτερος γίνεται ο ορισμός του μισθωτού τόσο περισσότερα άτομα περιλαμβάνει και τόσο μεγαλύτερη εμφανίζεται να είναι ή συμμετοχή των μισθωτών στο φόρο εισοδήματος. Από τήν άλλη πλευρά όσο ευρύτερος γίνεται ο ορισμός τόσο περισσότερα εισοδήματα από άλλες πηγές περιλαμβάνονται κάνοντας τή σύγκριση του δηλωθέντος εισοδήματος των μισθωτών μέ το εθνικολογιστικό μέγεθος «μισθοί και ημερομίσθια» πιο αμφίβολης αξίας.

"Ας προχωρήσουμε τώρα στις δυσκολίες υπολογισμού των θεωρητικών μεγεθών. Για να έχουμε μίαν ακριβή μέτρηση του b_M θα έπρεπε να διαθέταμε από κάποια πηγή λεπτομερή και ειλικρινή στοιχεία για τα προσωπικά εισοδήματα όλων των ατόμων στην οικονομία. Αυτό είναι βέβαια αδύνατο. Γνωρίζουμε μόνο τά συνολικά εισοδήματα, από τους εθνικούς λογαριασμούς. Τα προβλήματα πού γεννιούνται είναι πάρα πολλά επειδή ο φόρος εισοδήματος είναι προσωπικός και προοδευτικός.

Επειδή ο φόρος εισοδήματος είναι προσωπικός πρέπει να γνωρίζουμε τήν οικογενειακή κατάσταση του φορολογουμένου για να υπολογίσουμε το φορολογητέο εισόδημα του. Ή προοδευτικότητα πάλι του φόρου εισοδήματος απαιτεί, για να υπολογίσουμε τό b_M να γνωρίζουμε όχι μόνο τά συνολικά φορολογητέα εισοδήματα των μισθωτών και των υπολοίπων εισοδηματιών, άλλα και τον αριθμό εκείνων στους οποίους περιέρχονται³. Δυστυχώς όμως δέν μας φθάνει μόνο τό μέσο εισόδημα: χρειαζόμαστε και τήν διανομή εισοδήματος μέσα στην κάθε ομάδα⁴. Για νά έχουμε συνεπώς μίαν ένδειξη για τό b_M θα πρέπει νά έχουμε στοιχεία για τό συνολικό εισόδημα των μισθωτών και των υπολοίπων εισοδηματιών, για τον αριθμό των ατόμων σέ κάθε ομάδα, τήν οικογενειακή τους κατάσταση και για τήν διανομή εισοδήματος μέσα στην κάθε ομάδα.

Τέτοια στοιχεία δέν διαθέτομε. Ούτε καν τό μέσο εισόδημα της κάθε ομάδας δέν μπορούμε νά έχουμε, μια και ο αριθμός των ατόμων πού έχουν εισοδήματα από διάφορες πηγές πλην μισθωτών υπηρεσιών δέν είναι γνωστός, αφού περιλαμβάνει εκτός από ενεργά άτομα και μή ενεργά άτομα. Όσον άφορα τή διανομή ει-

3. "Εστω π.χ. ότι δύο ομάδες ατόμων έχουν φορολογητέο εισόδημα 2.000.000 ή κάθε μία. Ή πρώτη ομάδα αποτελείται από 2 άτομα, ένω ή δεύτερη από 10 άτομα μέ ίσα εισοδήματα. Σύμφωνα μέ τήν κλίμακα πού ίσχυε ως τελευταία στην Ελλάδα ή πρώτη ομάδα οφείλει φόρο 1.053.800 ένω ή δεύτερη 234.000.

4. Π.χ. έχομε 2 ομάδες 10 ατόμων μέ συνολικό φορολογητέο εισόδημα 2.000.000 ή κάθε μία. Ή πρώτη αποτελείται από 8 άτομα πού έχουν εισόδημα 50.000 τό καθένα, ένα πού έχει εισόδημα 600.000 και ένα μέ εισόδημα 1.000.000, ένω στην άλλη έχουν όλοι ίσα εισοδήματα : ή πρώτη οφείλει φόρο εισοδήματος 530.000, ένω ή δεύτερη 234.000 δρχ.

σοδήματος στην ομάδα των μισθωτών και στην ομάδα των υπολοίπων εισοδηματιών, και τήν οικογενειακή κατάσταση των φορολογουμένων, δεν υπάρχουν πληροφορίες άλλες από αυτές που μας δίνει ή ίδια ή φορολογική αρχή.

Έτσι, τό μόνο που μπορούμε να κάνουμε είναι να συγκρίνουμε την συμμετοχή των μισθωτών στο προς δήλωσιν εισόδημα, τή συμμετοχή τους στο δηλωθέν εισόδημα και τή συμμετοχή τους στο φόρο εισοδήματος και μέ κάποιες ενδείξεις και υποθέσεις για τό μέσο εισόδημα κατά μισθωτό και τήν σχετική διανομή εισοδήματος στην ομάδα αυτή, να συγκρίνουμε τά ποσοστά αυτά, και να σχολιάσουμε τή σχέση τους. Τήν συμμετοχή των μισθωτών και συνταξιούχων στό εισπραττόμενο εισόδημα θα πάρουμε από τους Έθνικούς Λογαριασμούς όπως εξηγούμε αναλυτικά στό παράρτημα Β. Για τό δηλωθέν εισόδημα θα πάρουμε τά στοιχεία του οικονομικού έτους 1978 που αφορούν εισοδήματα που δημιουργήθηκαν τό 1977. Τά προκύπτοντα στοιχεία πινακοποιούνται πιο κάτω :

	Συμμετοχή στό εισπραττόμενο εισόδημα	Συμμετοχή στό δηλωθέν εισόδημα	Συμμετοχή στόν καταβληθέντα φόρο
Μισθωτοί	49,0 %	47,1 %	29,1 %
Συνταξιούχοι	10,8 %	12,8 %	10,6 %
Λοιποί	40,2 %	40,1 %	60,3 %
	100 %	100 %	100 %

Διαπιστώνουμε ότι ή συμμετοχή των μισθωτών στό φόρο εισοδήματος είναι πολύ χαμηλότερη από τήν συμμετοχή τους στό εισπραττόμενο εισόδημα. Αυτό δικαιολογείται από τό γεγονός ότι τό μέσο εισόδημα των μισθωτών πρέπει να είναι χαμηλότερο από τό μέσο εισόδημα των υπολοίπων εισοδηματιών. Πέραν τούτου, καί ή άνισοκατανομή του εισοδήματος μέσα στην κατηγορία των μισθωτών είναι λογικό να δεχτούμε ότι είναι μικρότερη από τήν ανισότητα διανομής του εισοδήματος στην ομάδα των υπολοίπων εισοδηματιών. Αυτές οι δυο παραδοχές μας οδηγούν στό συμπέρασμα ότι τό b_M πρέπει να είναι χαμηλότερο του 49%. Δυστυχώς όμως δέν μπορούμε από τά διαθέσιμα στοιχεία να υπολογίσουμε πόσο χαμηλότερο πρέπει να είναι. Από τις μετρήσεις μας προέκυψε ότι τό b_M είναι σημαντικά χαμηλότερο από 49%. Μέ τά διαθέσιμα λοιπόν στοιχεία δέν μπορούμε να θεμελιώσουμε τήν άποψη ότι τό b_M είναι μικρότερο από τό b_M . Μπορεί να υποψιαζόμαστε ότι είναι. Δέν πρέπει πάντως να παραγνωρίζουμε τό γεγονός

ότι μια δραχμή εισοδήματος πού εισπράττεται από άλλη πηγή πλην μισθωτών υπηρεσιών πληρώνει φόρο εισοδήματος υπερδιπλάσιο αυτού πού πληρώνει μια δραχμή εισοδήματος έκ μισθωτών υπηρεσιών (2,5 φορές μεγαλύτερο).

"Έχοντας τώρα υπολογίσει τήν ονομαστική επιβάρυνση τών μισθωτών από τον φόρο εισοδήματος, θά προχωρήσουμε στην ανάλυση της επιπτώσεως της φορολογίας αυτής, δηλαδή στον προσδιορισμό της εκτάσεως στην οποία θά μειωθούν οί καθαρές αμοιβές τών μισθωτών μετά τή φορολογία, υποθέτοντας ότι φορολογούνται περισσότερο.

Μέρος Β: 'Επίπτωση της διαφορικής φορολογίας τών μισθωτών υπηρεσιών

α) Ανάλυση μερικής ισορροπίας

Ένα άτομο πού θέλει να δουλέψει μπορεί κατά κανόνα να επιλέξει μέ ποια νομική μορφή θά προσφέρει τις υπηρεσίες του. Μπορεί να εργαστεί μέ σύμβαση (έξηρημένης) εργασίας δηλαδή σαν μισθωτός, ή νά εργαστεί σαν ανεξάρτητος επαγγελματίας — μέ σύμβαση έργου ή σαν αρχηγός επιχειρήσεως, ατομικής, οικογενειακής ή μεγάλης.

Η κάθε νομική μορφή παρουσιάζει μειονεκτήματα και πλεονεκτήματα. Σέ γενικές γραμμές, ή σύμβαση έξηρημένης εργασίας προσφέρει σταθερότητα απασχολήσεως, αποδοχών και εξελίξεως, καλύτερη περίθαλψη καί ασφάλιση. Σαν μειονέκτημα μπορούμε νά θεωρήσουμε τήν ένταξη του εργαζόμενου κατά κανόνα σέ μιαν ιεραρχία, όπου ο μισθωτός αναλαμβάνει υποχρεώσεις νά προσέρχεται καί νά παραμένει επί καθωρισμένες ώρες στον τόπο της εργασίας του, νά υπακούει τους ανωτέρους του, οί όποιοι κρίνουν τήν προαγωγή του κλπ. 'Αντίθετα ο ανεξάρτητος επαγγελματίας δέν έχει νά δώσει λογαριασμό (σέ κανέναν άλλο από τον πελάτη) για τό πόσο, που καί τότε θά εργαστεί. Η αμοιβή του είναι γενικά σχετική μέ την απόδοση του καί αυξομειώνεται ανάλογα μέ τη δική του προσπάθεια⁵. Η μεταβλητότητα τών αμοιβών τών ανεξαρτήτων επαγγελματιών είναι μεγαλύτερη καί βραχυχρόνια καί μακροχρόνια σέ σχέση μέ τήν μεταβλητότητα τών αμοιβών τών μισθωτών.

Η επιλογή της νομικής μορφής υπό τήν οποία θά προσφέρει ο εργαζόμενος τις υπηρεσίες του θά εξαρτηθεί από τις προτιμήσεις⁶ του, έναντι τών μειονε-

5. Χωρίς νά παραγνωρίζεται ότι καί ή εξωτερική συγκυρία έχει σημαντικές άμεσες επιδράσεις στην αμοιβή του ανεξάρτητου επαγγελματία.

6. Έκτος από τις προτιμήσεις του ατόμου υπάρχουν καί άλλα αντικειμενικά στοιχεία, πού

κτημάτων και πλεονεκτημάτων που αναφέραμε πιο πάνω. 'Υπάρχουν άτομα που δεν θα τό θελαν για τίποτε ν' αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο της ανεξάρτητης εργασίας, όπως αντίστροφα υπάρχουν άλλα που ποτέ δεν θά μπορούσαν να υπομείνουν τή δέσμευση της εξηρητημένης εργασίας. Για ενα μεγάλο αριθμό ατόμων, όμως, ή επιλογή θά εξαρτηθεί άπα τις σχετικές αμοιβές εξηρητημένης και ανεξάρτητης εργασίας. Θά μπορούσαμε έτσι να σχεδιάσουμε την καμπύλη προσφοράς μισθωτής εργασίας σαν συνάρτηση τής σχέσεως των αμοιβών εξηρητημένης και ανεξάρτητης εργασίας ω_M/ω_A : 'Η καμπύλη αυτή θά είναι ανιούσα. Τό ακριβές σχήμα της⁷ θά εξαρτηθεί άπό τις διαφορές προτιμήσεων των ατόμων στην κοινωνία. Συγκεκριμένα, όσο πιο ομοιόμορφες⁸ οι προτιμήσεις τών ατόμων, τόσο πιό ελαστική θά είναι ή καμπύλη αυτή, ενώ όσο πιό μεγάλες είναι οί διαφορές τών προτιμήσεων τών ατόμων στην κοινωνία, τόσο λιγώτερο ελαστική (πιό κατακόρυφη) θα είναι ή καμπύλη αυτή.

'Αντίστοιχη προς τήν καμπύλη προσφοράς είναι και ή καμπύλη ζητήσεως μισθωτής εργασίας. Άπό ποιόν προέρχεται ή ζήτηση αυτή ; Γιατί δηλαδή ώρισμένες επιχειρήσεις απασχολούν τους εργαζόμενους μέ σύμβαση εργασίας και όχι μέ σύμβαση έργου ; Προφανώς γιατί ή εξασφάλιση τών υπηρεσιών τών εργαζομένων συγχρόνως και σέ ώρισμένα χρονικά διαστήματα αυξάνει τήν παραγωγικότητα τών επιχειρήσεων. Τά χαρακτηριστικά αυτά Εχουν οί επιχειρήσεις που βασίζονται πολύ στον συντονισμό τής εργασίας και εκείνες που χρησιμοποιούν πολύ καί αδιαίρετο κεφαλαιουχικό εξοπλισμό. "Ετσι, αν έξαιρέσομε τήν πρώτη

επηρεάζουν τήν επιλογή Εξηρητημένης έναντι ανεξαρτήτου εργασίας. Μεταξύ αυτών πρωτεύουσα θέση έχουν οί οικονομικές υποχρεώσεις του ατόμου, που καθορίζονται σέ μεγάλη έκταση άπό τίς οικογενειακές του υποχρεώσεις. 'Ακόμη, τό επάγγελμα που τό άτομο προτιμά, ενδέχεται να καθορίσει τή νομική μορφή μέ τήν οποία θά προσφέρει τις υπηρεσίες του. Αυτό όμως συμβαίνει σέ πολύ περιωρισμένο βαθμό στην Ελλάδα, όπου σέ πάρα πολλά επαγγέλματα είναι δυνατή ή αύτοαπασχόληση καί όπου γενικά τό ποσοστό τών μισθωτών στον ενεργό πληθυσμό είναι πολύ χαμηλό (42,3 % σύμφωνα μέ τήν απογραφή πληθυσμού του 1971).

7. 'Η θέση τής καμπύλης αυτής μπορεί νά εξαρτάται άπό τό απόλυτο υψος τής αμοιβής τής εργασίας. Πρώτον, αν ή προσφερόμενη ποσότητα εργασίας στην οικονομία γενικά είναι αύξουσα συνάρτηση τής αμοιβής τής, τότε καί ή καμπύλη προσφοράς μισθωτής εργασίας θά κινείται προς τα δεξιά όταν υψώνεται ή παραγωγικότητα (καί ή αμοιβή) τής εργασίας. Δεύτερο, τό ίδιο άτομο ενδέχεται νά αρνηθεί τόν κίνδυνο τής ανεξάρτητης εργασίας αν ή απόλυτη αμοιβή είναι χαμηλή, αλλά νά τόν δεχτεί αν είναι γενικά υψηλή. Στην περίπτωση αυτή ή ύψωση τής μέσης αμοιβής εργασίας θά μεταθέτει τήν καμπύλη προσφοράς μισθωτής εργασίας προς τ' αριστερά. Δεδομένου ότι οί παράγοντες που αναφέραμε δρουν προς αντίθετες κατευθύνσεις, τό καθαρό αποτέλεσμα τής αυξήσεως τής παραγωγικότητας τής εργασίας στην οικονομία πάνω στή θέση τής καμπύλης προσφοράς μισθωτής εργασίας είναι αβέβαιο.

8. 'Η πρόταση αυτή αληθεύει αν τά άτομα προσφέρουν τίς υπηρεσίες τους μέ μια μόνο νομική σχέση καί όχι μέ δύο σχέσεις συγχρόνως.

κατηγορία, μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ή ζήτηση μισθωτών υπηρεσιών απορρέει από τους κλάδους με τη μεγαλύτερη ένταση κεφαλαίου. Ή αλήθεια της προτάσεως αυτής, πού θα φαινόταν σε πολλούς οφθαλμοφανής, επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία απογραφής Βιομηχανίας — Βιοτεχνίας τοῦ 1975 (δες Παράρτημα Γ), (3).

Ή ζήτηση μισθωτής εργασίας σαν συνάρτηση τής σχετικής αμοιβής της είναι κατιούσα και σχετικά κατακόρυφη ειδικά σε βραχυχρόνια περίοδο. Ή θέση τής καμπύλης αυτής επηρεάζεται από το απόλυτο ὕψος τής αμοιβής τής εργασίας και βραχυχρόνια. Συγκεκριμένα, για υψηλότερη αμοιβή εργασίας ή καμπύλη μετακινείται προς τ' αριστερά. Ή έκταση τής μετακινήσεως θά εξαρτηθεί από τήν ελαστικότητα παραγώγου ζητήσεως τής μισθωτής εργασίας. Μακροχρόνια⁹ ή καμπύλη μετακινείται προς τα δεξιά καθώς ή αύξηση του παγίου κεφαλαίου ενισχύει τους κλάδους πού ζητούν μισθωτή εργασία.

Στό σχήμα 1, ή αγορά μισθωτής εργασίας ισορροπεί στο σημείο Ε. Τό σχετικό ὕψος τής αμοιβής τής ἐξηρητημένης εργασίας θά καθορίσει πόσοι εργαζόμενοι θ' απασχοληθούν σαν μισθωτοί καί πόσοι σάν ανεξάρτητοι επαγγελματίες.

Όταν μιλούμε για τήν σχέση αμοιβών $\frac{\omega}{\omega_A}$ πρέπει να διευκρινίσουμε αν είναι ή σχέση τών καθαρών ή τών ακαθαρίστων αμοιβών. Για τις επιχειρήσεις, σημασία έχουν οί ακαθάριστες αμοιβές, για τήν επιλογή τών εργαζομένων όμως σημασία έχουν οί καθαρές (διαθέσιμες) αμοιβές. "Αν ή κατηγορία τών μισθωτών πληρώνει φόρο εισοδήματος, ενώ οί ανεξάρτητοι επαγγελματίες διαφεύγουν την πληρωμή του, ή σχέση ακαθαρίστων αμοιβών (ω_M) είναι μεγαλύτερη από τή (ω_A)'

σχέση τών καθαρών αμοιβών.

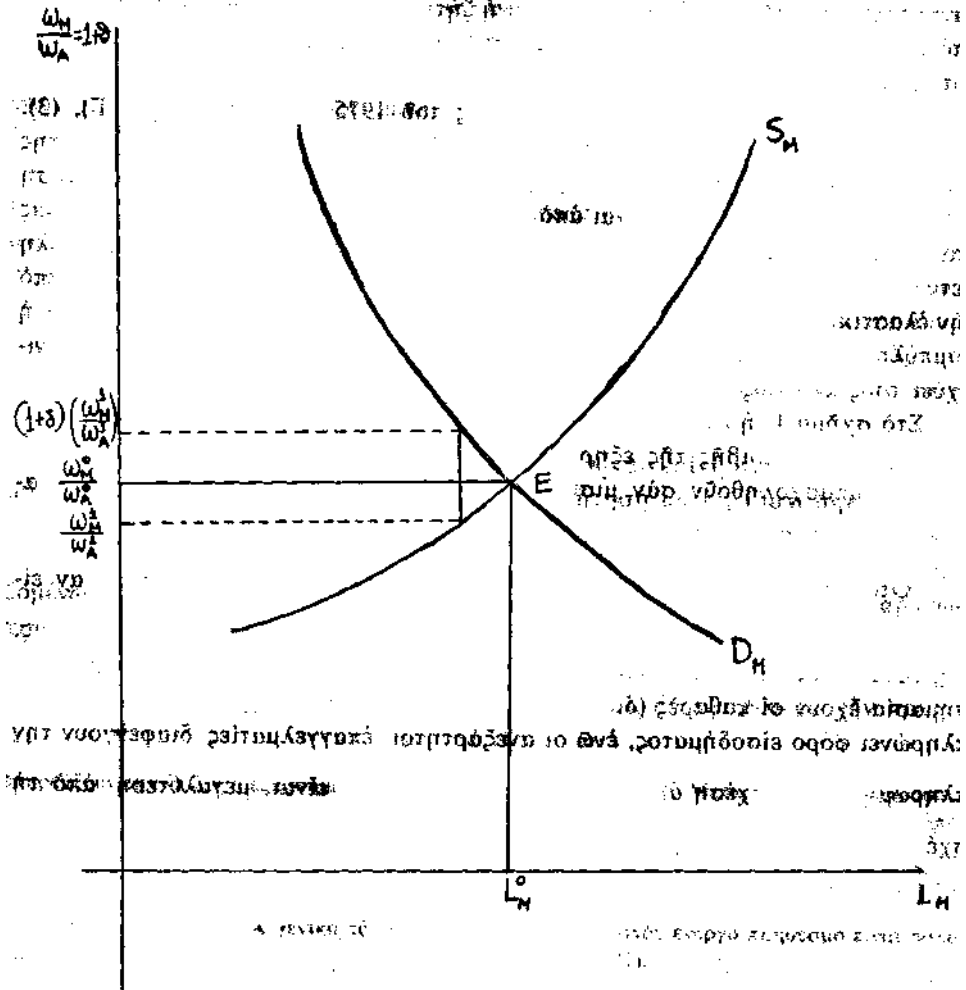
"Εστω ότι ή σχέση ακαθάριστων προς τις καθαρές αμοιβές είναι :

$$\frac{(\omega_M)'}{(\omega_A)'} : \frac{(\omega_M)}{(\omega_A)} = 1 + \delta$$

όπου δ είναι ό συντελεστής¹⁰ διαφορικής φορολογίας (υπερφορολογίας) τών

9. Μακροχρόνια, ή καμπύλη ζητήσεως μισθωτής εργασίας γίνεται πολύ ελαστική καθώς τό ὕψος τής σχετικής αμοιβής τής μισθωτής εργασίας θ' αποθαρρύνει ή θα ενθαρρύνει τή δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων (επιχειρήσεις μεταφορών, μεγάλες μονάδες λιανικής πωλήσεως, μεγάλα δικηγορικά ή τεχνικά γραφεία, κατασκευαστικές επιχειρήσεις κλπ.) πού χρησιμοποιούν μισθωτή εργασία.

10. Για λόγους ευκολίας θά υποθέσουμε πώς ό συντελεστής αυτός είναι σταθερός, ανεξάρτητα από τό ὕψος του ω αν καί τά συμπεράσματα δέν αλλάζουν αν θεωρηθεί ότι είναι αύξων, όπως θά συνέβαινε σ' ένα σύστημα προοδευτικής φορολογίας.

Σχήμα 1 : Ίσορροπία στην αγορά μισθωτών πριν και μετά την επιβολή φόρου εισοδήματος.

μισθωτών. Τότε, η ισορροπία της αγοράς μισθωτής εργασίας θα γίνει αριστερότερα του E , εκεί που η κάθετη διάσταση των καμπυλών προσφοράς και ζήτησης θα είναι ίση με ποσοστό δ της σχέσεως των καθαρών αμοιβών. Έκ πρώτης όψεως, η φοροδιαφυγή των ανεξάρτητων επαγγελματιών έχει σαν αποτέλεσμα να μειώνεται η σχέση καθαρών αμοιβών των δύο μορφών εργασίας, εκτός αν η καμπύλη προσφοράς μισθωτής εργασίας είναι τελείως ελαστική ή η καμπύλη ζήτησης τελείως ανελαστική.

Η επιβολή φορολογίας στους μισθωτούς όμως θα οδηγήσει εκ πρώτης όψεως

σέ αύξηση του αριθμού των ανεξάρτητων επαγγελματιών και συνεπώς σέ μείωση των αμοιβών τους. Μολονότι λοιπόν ή φορολογία επιβάλλεται στους μισθωτούς, ενώ οί ανεξάρτητοι επαγγελματίες διαφεύγουν, ή υποκατάσταση μισθωτής από ανεξάρτητη εργασία έχει σαν συνέπεια μέρος τοῦ φόρου να επιπίπτει στους ανεξάρτητους επαγγελματίες υπό μορφή χαμηλότερων αμοιβών. "Αν τα σύμβολα με τον άνω δείκτη 0 και 1 δείχνουν αντίστοιχα τις καθαρές αμοιβές πριν και μετά τήν επιβολή της φορολογίας, τότε ή επίπτωση της στους εργαζομένους υπό μορφή ποσοστού τοῦ εισοδήματος τους είναι :

$$(2.1.) \Phi_M = \frac{\omega_M^0 - \omega_M^1}{\omega_M^0} \text{ για τους μισθωτούς}$$

$$(2.2.) \text{ και } \Phi_A = \frac{\omega_A^0 - \omega_A^1}{\omega_A^0} \text{ για τους ανεξάρτητους επαγγελματίες}$$

$$\text{"Εστω } \frac{\omega_M^0}{\omega_A^0} = 1 + \theta_0 \text{ και } \frac{\omega_M^1}{\omega_A^1} = 1 + \theta_1$$

Αντικαθιστώντας στις 2.1 και 2.2. και αφαιρώντας έχομε :

$$(2.3) \Phi_M - \Phi_A = \frac{\omega_A^1}{\omega_A^0} \frac{\theta_0 - \theta_1}{1 + \theta_0}$$

Από τήν 2.3. πρόκύπτει ότι

$$2.4. \Phi_M > \Phi_A \text{ αν } 1 + \theta_0 > 1 + \theta_1$$

Μέ άλλα λόγια ή σχετική επιβάρυνση των δύο ομάδων εργαζομένων εξαρτάται από τήν εξέλιξη της σχέσεως $(1 + \theta)$. Γνωρίζομε ότι ή σχέση $1 + \theta$ είναι ή σχετική αμοιβή της μισθωτής εργασίας και αυξάνεται όταν αυξάνεται ό αριθμός των μισθωτών. Συνεπώς, ή σχετική επίπτωση στις αμοιβές των μισθωτών από τήν επιβολή φόρου εισοδήματος, πού μόνο αυτοί πληρώνουν, θα είναι μικρότερη από τήν επίπτωση στις αμοιβές των ανεξαρτήτων επαγγελματιών, αν αυξηθεί ό αριθμός των μισθωτών στην οικονομία, και τ' ανάπαλιν.

Πρέπει να σημειώσουμε όμως ότι, σέ ανάλυση γενικής ισορροπίας, ή καθαρή αμοιβή της εργασίας στην οικονομία μπορεί και νά αυξηθεί, αν ή φορολογία έχει σαν αποτέλεσμα νά μεταστραφεί σέ μεγάλη έκταση ή ζήτηση υπέρ τοῦ συντελεστή αὐτοῦ. Στην περίπτωση αυτή τα ω_M^1 και ω_A^1 θα υπερέχουν αντίστοιχα των

ω°_M και ω^1_A και η πραγματική επιβάρυνση των εργαζομένων είναι αρνητική. Επιβάλλεται συνεπώς νά κάνουμε ανάλυση γενικής ισορροπίας.

Ρ) 'Ανάλυση γενικής ισορροπίας

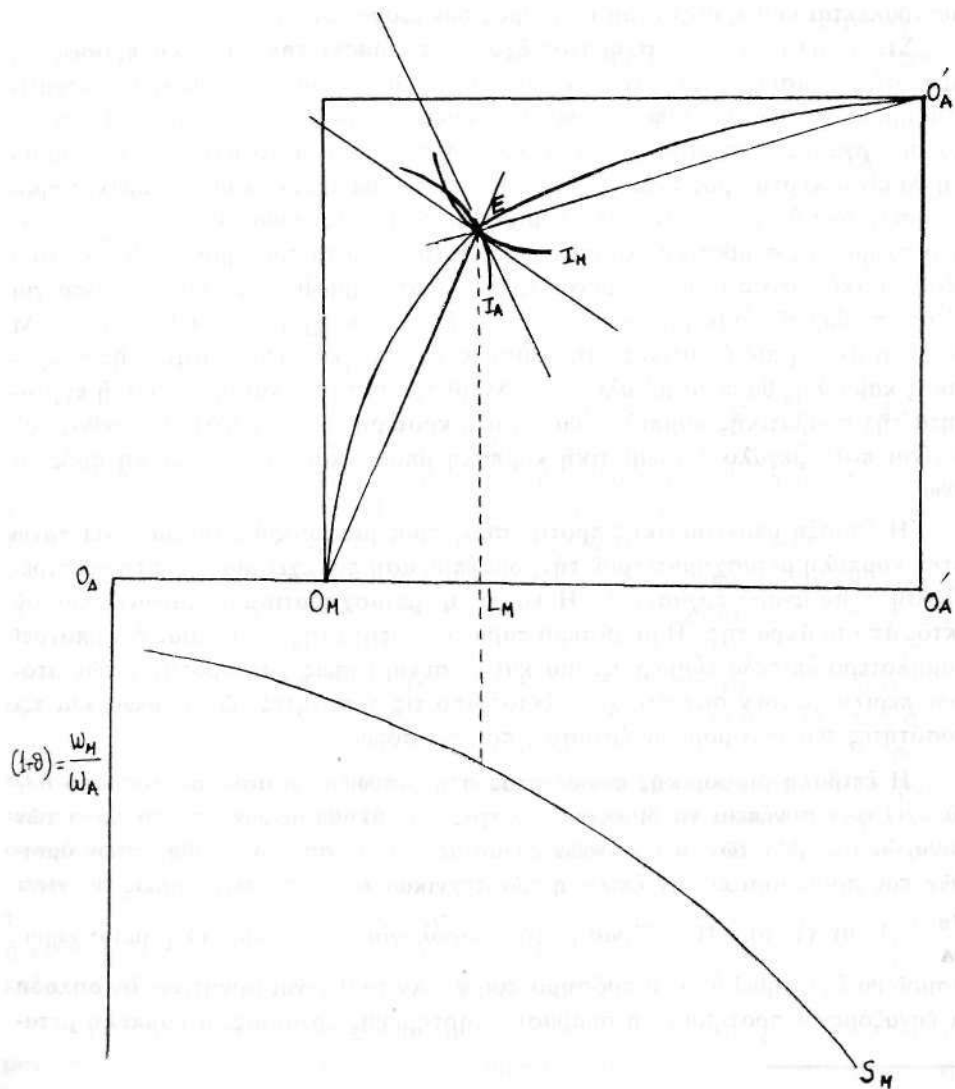
Θα διακρίνουμε στην οικονομία τρεις τομείς : τον δημόσιο τομέα Δ, και δύο ιδιωτικούς τομείς : αυτόν που απασχολεί μισθωτή εργασία και που ονομάζουμε τομέα Μ, και εκείνον που απασχολεί ανεξάρτητους επαγγελματίες, τον τομέα Α. Ο τομέας Δ απασχολεί μισθωτούς (και ενδεχομένως έναν αριθμό ειδικών συντελεστών παραγωγής¹¹. Οί δύο ιδιωτικοί τομείς χρησιμοποιούν κεφάλαιο και εργασία, άλλ' ό Α ανεξάρτητη και ό Μ. μισθωτή. Οί μονάδες των συντελεστών είναι ομοιογενείς στην παραγωγή, διαιρετές και μετακινούνται ελεύθερα. Οί δυό συντελεστές παραγωγής είναι απαραίτητοι για τήν παραγωγή των τομέων Α και Μ και μπορούν νά υποκαταστήσουν ό ένας τόν άλλο στην παραγωγή. Σ' όλους τους τομείς έχομε σταθερές αποδόσεις στην κλίμακα.

Θα χρησιμοποιήσουμε τό παρακάτω σχήμα 2 για νά δείξουμε τήν παραγωγή των τριών τομέων της οικονομίας συγχρόνως. Στον οριζόντιο άξονα μετρούμε τή συνολική ποσότητα εργασίας στην οικονομία ΟΔ'ΟΑ' τήν οποία θα θεωρήσουμε σταθερή άσχετα από τό απόλυτο ύψος τής αμοιβής της.

Η συνολική ποσότητα κεφαλαίου που μοιράζονται οί δυό ιδιωτικοί τομείς είναι Ο'ΑΟΑ- Η οριζόντια διάσταση του κουτιού του Edgeworth για τους δυό Ιδιωτικούς τομείς εξαρτάται από τό μέγεθος του δημόσιου τομέα. Τήν ποσότητα εργασίας που απασχολεί ό δημόσιος τομέας μετρούμε στον οριζόντιο άξονα αρχίζοντας από τό ΟΔ. Όταν καθοριστεί τό ύψος τής παραγωγής του δημόσιου τομέα και συνεπώς οί ανάγκες του σε εργασία καθορίζεται τό μέγεθος του κουτιού του Edgeworth και ή καμπύλη μετασχηματισμού του ιδιωτικού τομέα.

Στην κατασκευή τής καμπύλης μετασχηματισμού του ιδιωτικού τομέα εμφανίζεται τώρα μια περιπλοκή. Έχουμε δεχτεί ότι ή αμοιβή τής εργασίας στους δυό τομείς θά διαφέρει λόγω των προτιμήσεων των ατόμων έναντι των δύο μορφών. Έτσι, ή συμβατική καμπύλη (contract curve) θ' αποτελείται από σημεία στα οποία οί καμπύλες ίσοπαραγωγής των δυό τομέων δεν εφάπτονται άλλα τέμνονται

11. Η υπόθεση αυτή τοποθετεί τον τομέα Δ επικεφαλής των άλλων σε χρησιμοποίηση εργασίας. Η ανάλυση μας δέν θά άλλαζε αν υποθέταμε ότι ό τομέας Δ απασχολεί και κεφάλαιο, φθάνει ό λόγος κεφαλαίου εργασίας νά είναι χαμηλότερος από τον λόγο Κ/Λ τής οικονομίας. Η υπόθεση για τήν ένταση χρησιμοποίησης εργασίας του τομέα Δ συμφωνεί μέ τα δεδομένα τής ελληνικής οικονομίας άφού ή άμεση περιεκτικότητα τής δημοσίας δαπάνης σε μισθούς και ημερομίσθια τό 1977 ήταν 48,8 % ενώ ή άμεση και έμμεση περιεκτικότητα σε μισθούς και ημερομίσθια τής συνολικής δαπάνης τής οικονομίας ήταν 34,1 %. (Δές παράρτημα Δ).

Σχήμα 2 : Γενική ισορροπία με τρεις τομείς και προτίμηση των έργαζομένων ν' απασχολούνται στον τομέα M.

και στό σημείο τομής οι κλίσεις τους διαφέρουν¹² κατά ένα ποσοστό, πού θα μεταβάλλεται καθώς αυξάνεται ο αριθμός των μισθωτών.

Στό κάτω μέρος του σχήματος έχουμε σχεδιάσει την καμπύλη προσφοράς μισθωτής εργασίας, όπου ή σχετική αμοιβή της μετριέται κατά μήκος του αρνητικού ήμίάξονα των y . "Όπως έχουμε υποθέσει, ο τομέας Α χρησιμοποιεί εντατικά την εργασία σέ σχέση μέ τον τομέα Μ. Αυτό σημαίνει ότι ή συμβατική καμπύλη θα είναι κυρτή προς τα άνω. Ή επίδραση πού θα έχουν οι υποκειμενικές προτιμήσεις των ατόμων έναντι τής νομικής μορφής τής εργασιακής σχέσεως πάνω στό σχήμα τής συμβατικής καμπύλης εξαρτάται από το πρόσημο του θ . "Αν τό θ είναι θετικό, οπότε οί εργαζόμενοι πρέπει ν' αποζημιωθούν μέ κάποιο ποσό για ν' απασχοληθούν σαν μισθωτοί, οί τεχνικές πού θα χρησιμοποιεί ο τομέας Μ θα είναι ακόμη πιο εντατικές στή χρήση κεφαλαίου και ή κυρτότητα τής συμβατικής καμπύλης θα είναι μεγαλύτερη. "Αντίθετα, αν τό θ είναι αρνητικό, ή κυρτότητα τής συμβατικής καμπύλης θα είναι μικρότερη· αν τό απόλυτο μέγεθος του θ είναι πολύ μεγάλο ή συμβατική καμπύλη μπορεί και να γίνει κοίλη προς τά άνω.

Ή ύπαρξη υποκειμενικής προτιμήσεως προς μια μορφή εργασίας έχει πάνω στην καμπύλη μετασχηματισμού τήν ίδια επίδραση πού έχει μια τεχνητή διαστρέβλωση στην αγορά εργασίας⁴. Ή καμπύλη μετασχηματισμού ζαρώνει παντού εκτός από τά άκρα της. Ή μικρότερη παραγωγικότητα τής οικονομίας δέν υπονοεί χαμηλότερο επίπεδο ευημερίας, μια και οί συναρτήσεις χρησιμότητας των ατόμων περιλαμβάνουν σαν στοιχεία, εκτός από τίς ποσότητες των αγαθών, και τίς ποσότητες των δύο μορφών εργασίας πού προσφέρουν.

Ή επιβολή διαφορικής φορολογίας στή μισθωτή εργασία σέ ποσοστό δ ¹³ θα έχει σάν συνέπεια να διαφέρει ο λόγος των ακαθάριστων από τό λόγο των καθαρών αμοιβών των δύο μορφών εργασίας. Ή σχέση των ακαθάριστοι αμοιβών πού προσδιορίζει τήν επιλογή των τεχνικών από τίς επιχειρήσεις θα γίνει — = $(1+\theta) (1+\delta)$. Ή επίδραση τής φορολογίας στην καμπύλη μετασχηματισμού θα εξαρτηθεί από τό πρόσημο του θ . "Αν τό θ είναι αρνητικό, αν δηλαδή οί εργαζόμενοι προτιμούν τή σύμβαση έξηρητημένης εργασίας, ή καμπύλη μετα-

12. Η κλίση τής καμπύλης Ισοπαραγωγής του τομέα Μ θα είναι — ενώ του τομέα Α
R

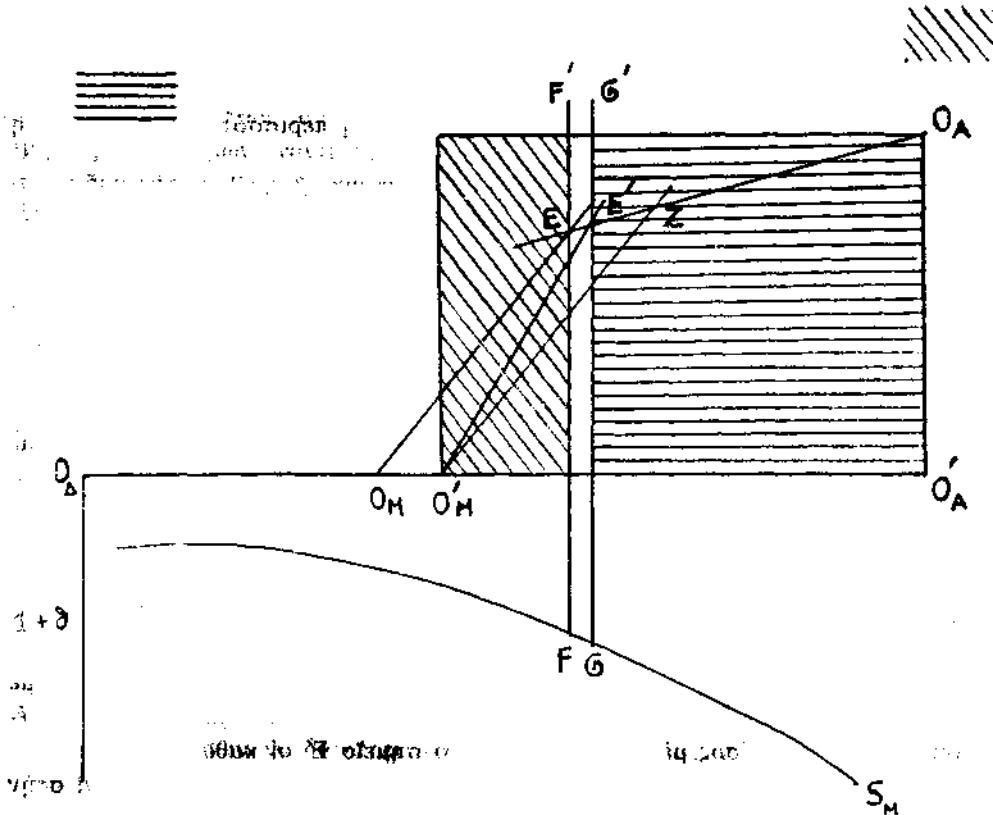
$\frac{\omega_A}{R} \delta$ που R είναι ή άμοιρη του κεφαλαίου. Η σχέση των δυο κλίσεων ισούται μέ $\frac{\omega_M}{\omega_A} = 1 + \theta$.

13. Τό δ είναι ή διαφορά μεταξύ των μέσων συντελεστών φορολογίας μισθωτής εργασίας και ανεξάρτητης εργασίας. Θεωρούμε προς τό παρόν ότι ή φορολογία είναι αναλογική. Αργότερα θα εξετάσουμε τήν περίπτωση τής προοδευτικής φορολογίας.

σηματισμού θ' απομακρυνθεί από την αρχή των αξόνων, παντού έκτος από τα άκρα της, δηλαδή θ' αυξηθεί ή παραγωγικότητα της οικονομίας. Υπενθυμίζουμε όμως ότι η βελτίωση αυτή της μετρούμενης παραγωγικότητας της οικονομίας δε σημαίνει ύψωση του επιπέδου ευημερίας. "Αν, αντίθετα, οί εργαζόμενοι προτιμούν τήν ανεξάρτητη εργασία, $\theta > 0$, ή φορολογία επιτείνει τή διαστρέβλωση των ατομικών προτιμήσεων και συρρικνώνει ακόμη περισσότερο τήν καμπύλη μετασχηματισμού.

"Ας εξετάσουμε τώρα τι θα συμβεί στα απόλυτα επίπεδα των καθαρών αμοιβών M και A όταν επιβληθεί ή φορολογία. Η επιβολή φορολογίας θά σημαίνει αύξηση των εσόδων του δημοσίου και μεγέθυνση του αντίστοιχου τομέα, δηλαδή σμίκρυνση του κουτιού του Edgeworth για τόν ιδιωτικό τομέα. Στα σχήματα 3α και 3β ό τομέας Δ αυξάνει τους μισθωτούς πού απασχολεί κατά $O_M O_M$ - 'Εκείνο πού πρέπει τώρα να εντοπίσουμε μέ ακρίβεια είναι το σημείο τομής της ακτίνας OAE , όπου E είναι σημείο ισορροπίας πριν από τήν επιβολή του φόρου, μέ τήν νέα συμβατική καμπύλη. Η σημασία του σημείου αυτού, πού θα ονομάσουμε E' είναι ή έξης : Έφ' όσον στο E' ό τομέας A απασχολεί συντελεστές μέ τήν ίδια σχέση όπως στο E , έπεται ότι και ό λόγος των οριακών τους παραγωγικοτήτων είναι σταθερός. "Αν μάλιστα υιοθετήσουμε τό A σαν *numéraire* του συστήματος, μπορούμε να βεβαιώσουμε ότι και οί απόλυτες αμοιβές τους είναι ίδιες όπως στην αρχική ισορροπία — άφοϋ οί οριακές φυσικές τους παραγωγικότητες είναι σταθερές. Στον άλλο τομέα τό μέν κεφάλαιο θά παίρνει τήν ίδια αμοιβή όπως στον τομέα A , ή δέ εργασία αμοιβή μεγαλύτερη κατά τό ποσό του φόρου — θεωρούμε προσωρινά για ευκολία ότι το θ , ό συντελεστής προσελκύσεως μισθωτών, παραμένει σταθερός και ίσος μέ O . Στο ζητούμενο σημείο E' οί καθαρές αμοιβές των συντελεστών στην οικονομία σέ όρους του άγαθοϋ A είναι ίδιες όπως και στην αρχική ισορροπία. Άφοϋ εντοπίσουμε τό E' , μπορούμε νά χωρίσουμε τήν συμβατική καμπύλη σέ δύο τμήματα. Κατά μήκος του άριστερου τμήματος $O_M E'$ ή καθαρή αμοιβή της εργασίας είναι υψηλότερη απ' ότι στην αρχική ισορροπία και κατά μήκος του δεξιου $E' O A$ είναι μικρότερη.

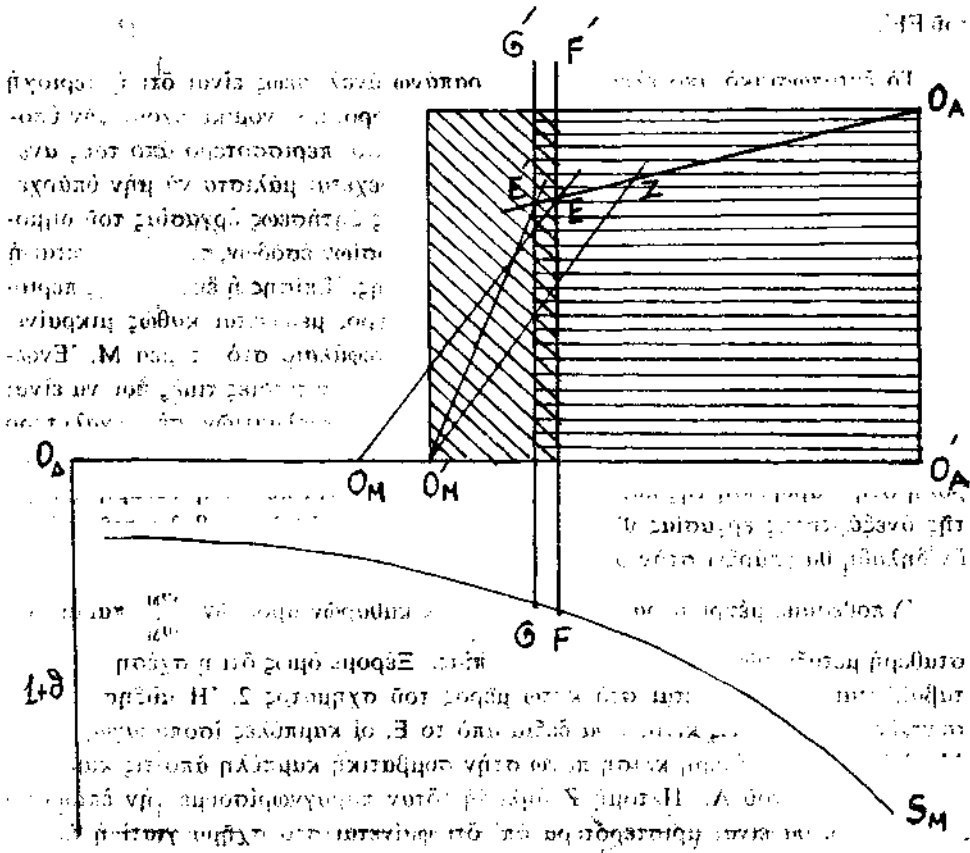
"Ας δοϋμε τώρα πώς μπορούμε νά εντοπίσουμε τό σημείο E' . "Εστω ότι τό μόνο πού αλλάζει είναι τό μέγεθος του δημοσίου τομέα. Τότε οί τομείς A και M ισορροποϋν μέ τόν αρχικό λόγο κεφαλαίου εργασίας και τό σημείο E' ευρίσκεται στην τομή Z της ακτίνας OAE μέ τήν $O_M Z$ πού είναι παράλληλη προς τήν $O_M E$. 'Αλλά στον τομέα M έχει επιβληθεί φόρος στην απασχολούμενη εργασία. Ό τομέας M υποκαθιστά τήν εργασία επιλέγοντας μια τεχνική μεγαλύτερας εντάσεως κεφαλαίου κατά μήκος της καμπύλης ίσοπαραγωγής. Η νέα ακτίνα πού δείχνει τόν λόγο κεφαλαίου/εργασίας στον τομέα M έχει μεγαλύτερη κλίση από τήν $O_M E$. Η διαφορά της κλίσεως μεγαλώνει όσο μεγαλώνει ή ελαστικότητα υποκαταστάσεως. Η τομή της νέας αυτής ακτίνας, OME' , μέ τήν OAE θά είναι

Σχήμα 3α : Μετά την επίβολη φόρου ή καθαρή άμοιβή της εργασίας διψάνεται για σταθερό αριθμό εισπαι.

δεξιότερα του Z άλλα δέν μπορούμε να γνωρίζουμε αν θά είναι δεξιότερα και από το E. Όπως ήδη αναφέραμε ή θέση του νέου σημείου E' σε σχέση προς το αρχικό E θα μας προσδιορίσει αν ή άμοιβή της εργασίας θα είναι υψηλότερη ή χαμηλότερη στην οικονομία για τόν ίδιο αριθμό μισθωτών πού είχαμε στην αρχική ισορροπία.

Άπό τήν προηγούμενη ανάλυση μας, (σελ. 4/80) είχαμε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι μια αύξηση τού αριθμού των μισθωτών στην οικονομία θά σημαίνει διτ ή πραγματική επίπτωση τού φόρου στίς άμοιβές τους είναι μικρότερη από αυτήν πού φέρουν οι αυτοαπασχολούμενοι. Συνδυάζοντας το συμπέρασμα αυτό μέ τήν πιθανή θέση τού E' έχουμε τις έξης περιπτώσεις. :

Σχ. 3β : Μετά την επιβολή φόρου ή καθαρή άμοιβή της εργασίας μειώνεται γιά σταθερό άριθμό μισθωτών.

Σχήμα 3α. "Εστω ότι ή τομή των δύο άκτίμων γίνεται δεξιά του E στο E' . Φέρομε δύο καθέτους GG' και FF' στα σημεία E' και E αντίστοιχα. "Αν ή τελική ισορροπία του ιδιωτικού τομέα γίνει σ' ενα σημείο της συμβατικής καμπύλης δεξιά της GG' , οι μισθωτοί θα επιβαρύνονται λιγώτερο από τους ανεξάρτητους εργαζομένους· αν γίνει αριστερά της GG' δέν θά υπάρχει επιβάρυνση άλλα κέρδος.

Σχήμα 3β. "Εστω ότι ή τομή E' βρίσκεται αριστερά του E . Οί μισθωτοί δέν θά επιβαρύνονται καθόλου, αν ή τελική ισορροπία γίνει σ' ενα σημείο της συμβατικής καμπύλης αριστερά της GG' , επιβαρύνονται περισσότερο από τους έλεύ-

θέρους επαγγελματίες, μεταξύ FF' και GG' καν επιβαρύνονται λιγώτερο δεξιά του FF'.

Το εντυπωσιακό αποτέλεσμα της παραπάνω ανάλυσεως είναι ότι ή περιοχή στην οποία οι μισθωτοί επιβαρύνονται από τον φόρο, πού νομικά έχουν τήν υποχρέωση να πληρώσουν και πληρώνουν στό ακέραιο, περισσότερο από τους ανεξάρτητους επαγγελματίες είναι πολύ μικρή — ενδέχεται μάλιστα να μήν υπάρχει καθόλου ! "Όσο μεγαλύτερη είναι ή επέκταση της ζητήσεως εργασίας του δημοσίου τομέα πού χρηματοδοτεί ή αύξηση των δημοσίων εσόδων, τόσο μειώνεται ή έκταση της περιοχής αυτής μέχρις εξαφανίσεως της. 'Επίσης ή έκταση τής περιοχής, όπου οί μισθωτοί επιβαρύνονται περισσότερο, μειώνεται καθώς μικραίνει ή ελαστικότητα υποκαταστάσεως εργασίας άπα κεφάλαιο στον τομέα Μ. 'Ενδέχεται συνεπώς οί παράμετροι του συστήματος να έχουν τέτοιες τιμές πού να είναι αναπόφευκτη ή επιβάρυνση των ανεξαρτήτων επαγγελματιών σέ μεγαλύτερο ποσοστό, εφόσον υπάρξει πράγματι επιβάρυνση. Στην περίπτωση αυτή ή μεταβολή στη διάρθρωση τής παραγωγής θά καθορίσει κατά πόσον ή καθαρή αμοιβή τής ανεξάρτητης εργασίας θ' αυξηθεί ή θά μειωθεί μέ τήν επιβολή του φόρου αν δηλαδή θα υπάρξει στην ουσία φόρος εισοδήματος.

'Υποθέσαμε μέχρι τώρα διτι ή σχέση των καθαρών αμοιβών ω_M παραμένει σταθερή μεταξύ των δύο σημείων ισορροπίας. Ξέρομε όμως ότι ή σχέση αυτή μεταβάλλεται όπως φαίνεται στό κάτω μέρος του σχήματος 2. 'Η αύξηση του θ συντελεί ώστε, καθώς κινούμεθα δεξιά άπα το Ε, οί καμπύλες ίσοπαραγωγής του Μ να έχουν μεγαλύτερη κλίση πάνω στην συμβατική καμπύλη από τις καμπύλες ίσοπαραγωγής του Α. 'Η τομή Ζ δηλαδή (όταν παραγνωρίσουμε τήν επίδραση του φόρου), θά είναι αριστερότερα άπ' διτι φαίνεται στό σχήμα γιατί ή ακτίνα ΟΖ έχει μεγαλύτερη κλίση από τήν ΟΕ. Το αντίθετο θά συμβεί αν κινηθοῦμε αριστερά του Ε. 'Η αναγνώριση τής σχέσεως αυτής δέν μεταβάλλει τα συμπεράσματα μας.

"Όταν λέμε ότι ή αμοιβή τής εργασίας παραμένει σταθερή εννοούμε τήν αμοιβή αυτή σέ όρους του αγαθοῦ Α. 'Η επιβολή φορολογίας τής εργασίας στον τομέα Μ μετακυλίεται καί επιβαρύνει τή σχετική του τιμή¹⁴. 'Η επίπτωση όμως στους καταναλωτές των προϊόντων του τομέως Μ παραγνωρίζεται μέ τή δικαιολογία

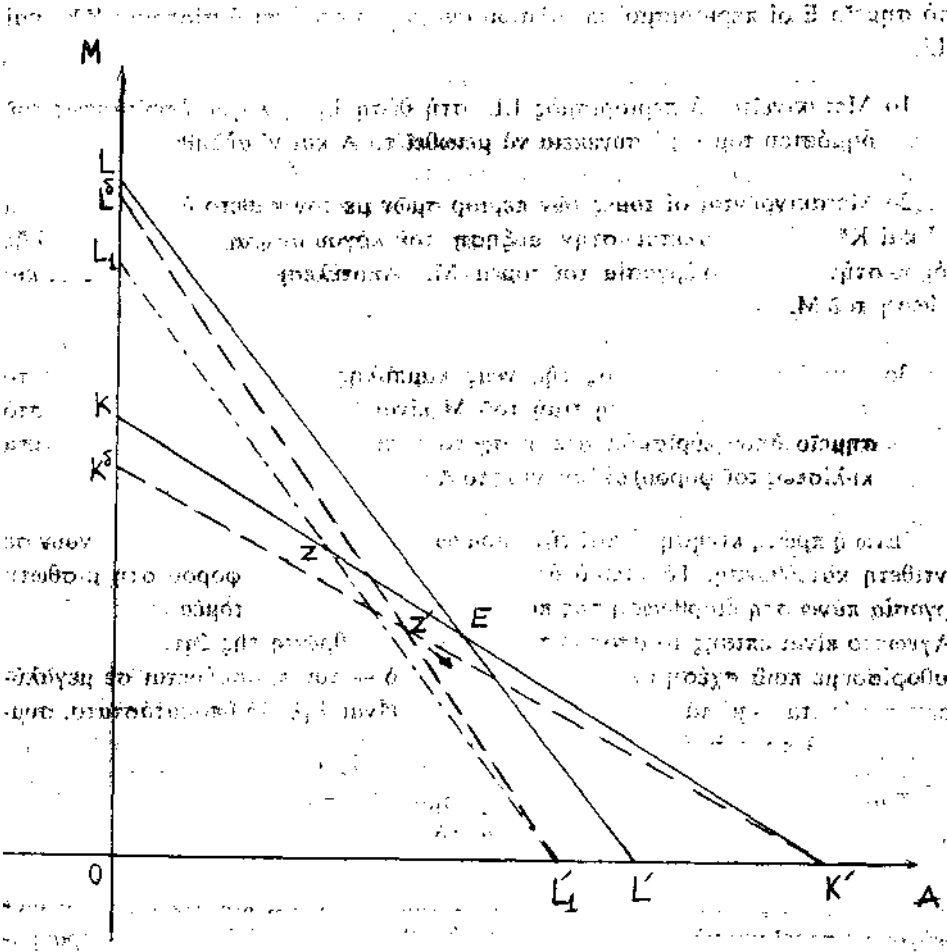
$$14. P_M = a_{L_M} \omega_A (1+\delta)(1+\theta) + a_{K_M} R$$

όπου P_M = τιμή του Μ

a_{ij} = ποσότης του συντελεστή i που απαιτείται για τήν παραγωγή μιας μονάδας αγαθοῦ j

R = αμοιβή του κεφαλαίου

$i = K, L$ $j = A, M$

Σχήμα 4: Έπίδραση της φορολογίας στην καμπύλη μετασχηματισμού

δι επιβαρύνει εξ ίσου όλους τους συντελεστές παραγωγής, αφού δεν έχουμε καμμιάν ένδειξη για την διάρθρωση της καταναλώσεως τους.

"Ας εξετάσουμε τώρα τι θα συμβεί στη διάρθρωση της παραγωγής του ιδιωτικού τομέα. Για νά βρούμε το σημείο της νέας καμπύλης μετασχηματισμού, δπου ή σχετική τιμή $\frac{M}{PA}$ είναι ίδια με αυτήν που έχουμε στο h του σχήματος 4, κάνόμε τα έξι βήματα, έχοντας υπόψη ⁵, δι κάθε σημείο τής καμπύλης μετασχηματισμού είναι σημείο τομής των περιορισμών των δύο συντελεστών παραγωγής :

στο σημείο E οί περιορισμοί κεφαλαίου και εργασίας είναι αντίστοιχα KK' και IX'

1ο Μετακινείται ο περιορισμός LL' στη θέση L, L'_1 λόγω επεκτάσεως του δημόσιου τομέα με συνέπεια να μειωθεί το A και ν' αυξηθεί το M .

2ο Μετακινούνται οί τομές τών περιορισμών με τον κάθετο άξονα στη θέση L_1^{δ} και K^{δ} . Αυτό οφείλεται στην αύξηση του λόγου α_{KM}/OLM λόγω επιβολής φόρου στην (μισθωτή) εργασία του τομέα M . Αποτέλεσμα : αύξηση τού A και μείωση του M .

3ο Κινούμεθα κατά μήκος της νέας καμπύλης μετασχηματισμού προς τό σημείο δ που ή σχετική τιμή τού M είναι ίση με τήν αρχική (γιατί στό σημείο δ που ευρισκόμαστε ή σχετική τιμή P_M/P_A υψώθηκε λόγω μετά κυλίσεως τού φόρου) αυξάνοντας το A και μειώνοντας το M .

Ένώ ή πρώτη κίνηση ευνοεί τήν παραγωγή του M , οί άλλες δύο πηγαίνουν σέ αντίθετη κατεύθυνση. Το τελικό αποτέλεσμα της επιβολής φόρου στή μισθωτή εργασία πάνω στή διάρθρωση της παραγωγής τού ιδιωτικού τομέα είναι αβέβαιο. "Άγνωστο είναι επίσης το αποτέλεσμα της στή διάρθρωση τής ζητήσεως, αν δεν καθορίσουμε ποια σχέση έχει τό δημόσιο αγαθό — πού προσφέρεται σε μεγαλύτερη ποσότητα — με τα δύο ιδιωτικά αγαθά, αν είναι δηλαδή υποκατάστατο, συμπληρωματικό τους ή ανεξάρτητο.

Παραμένουμε συνεπώς στό συμπέρασμα τής προηγούμενης παραγράφου, πού ήταν ήδη εξαιρετικά σημαντικό, και τό επαναλαμβάνουμε : ή πιθανότητα να επιβαρύνονται οί μισθωτοί από τόν φόρο εισοδήματος, πού μόνον αυτοί πληρώνουν, περισσότερο από τους ανεξάρτητους επαγγελματίες, πού φαινομενικά διαφεύγουν, μπορεί και να είναι μηδέν. "Όταν ή πιθανότητα αυτή υπάρχει, θα πραγματοποιηθεί εκεί δ που ή επιβάρυνση από τόν άμεσο φόρο είναι σχετικά μικρή. "Όσο μεγαλώνει ή επιβάρυνση, τόσο μεγαλώνει και ή πιθανότητα ότι θα επιβαρυνθοῦν περισσότερο οί ελεύθεροι επαγγελματίες.

Για τους δύσπιστους, θα εξηγήσω αναλυτικώτερα πώς γίνεται νά έχουμε μεγαλύτερη πιθανότητα νά επιβαρυνθοῦν οί ανεξάρτητοι επαγγελματίες περισσότερο με τόν φόρο εισοδήματος πού πληρώνουν οί μισθωτοί.

Ή πρώτη βασική υπόθεση είναι ότι υπάρχει δυνατότητα υποκαταστάσεως τής μισθωτής από ανεξάρτητη εργασία. Έξ αιτίας τής υποθέσεως αυτής, ή ανεξάρτητη εργασία επιβαρύνεται παθητικά από τήν επιβολή φορολογίας στους μισθωτούς. Ή επιβάρυνση της θα είναι ίση με αυτήν τής μισθωτής εργασίας, αν

παραμένει σταθερός ο αριθμός των μισθωτών, μεγαλύτερη, αν αυξηθεί ο αριθμός των μισθωτών, και μικρότερη αν μειωθεί ο αριθμός των μισθωτών. Μέ άλλα λόγια θα εξαρτηθεί από τη διάρθρωση της ζήτησεως στη νέα ισορροπία.

Ο αριθμός των μισθωτών στον Δημόσιο τομέα αυξάνεται. Στον ιδιωτικό τομέα δεν ξέρομε τί θα γίνει. Καθώς όμως μειώνεται ο αριθμός των μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα μεγαλώνει ή αμοιβή της εργασίας γενικά στην οικονομία. Μετά την επιβολή της φορολογίας δηλαδή, στο σημείο όπου ο συνολικός αριθμός των μισθωτών είναι σταθερός, ή ακαθάριστη αμοιβή της εργασίας, είναι μεγαλύτερη από πριν γιατί η επέκταση του δημόσιου τομέα μείωσε την απασχόληση μισθωτών στον ιδιωτικό τομέα. Συνεπώς, ενδέχεται να εξαφανιστεί ή περιοχή που οι μισθωτοί φέρουν μεγαλύτερο βάρος, αν η ακαθάριστη αμοιβή της εργασίας, μετά την επιβολή φορολογίας, υπερβαίνει την αρχική αμοιβή τουλάχιστον κατά τό ποσό του φόρου, όταν ο αριθμός των μισθωτών παραμένει αμετάβλητος. Στην περίπτωση αυτή δύο τίνα μπορεί να συμβούν : ή να μειωθεί ο αριθμός των μισθωτών και ν' αυξηθούν οι καθαρές πραγματικές αμοιβές όλων των εργαζομένων, ή να αυξηθεί, οπότε ή σχετική επίπτωση στους ελεύθερους επαγγελματίες είναι μεγαλύτερη.

Έστω, τώρα ότι ή ακαθάριστη αμοιβή της εργασίας μετά τη φορολογία είναι μεγαλύτερη από πριν άλλα κατά ποσό μικρότερο του φόρου, όταν ο αριθμός των μισθωτών είναι σταθερός. Τα ενδεχόμενα τώρα είναι τρία : α) ο αριθμός των μισθωτών αυξάνεται στη νέα ισορροπία οπότε οι καθαρές αμοιβές των εργαζομένων πέφτουν άλλα των ανεξαρτήτων συγκριτικά περισσότερο· β) ο αριθμός των μισθωτών μειώνεται στη νέα ισορροπία άλλα όχι τόσο ώστε οι καθαρές αμοιβές τους ν' αυξηθούν πάνω από τό αρχικό τους επίπεδο. Έδώ οι μισθωτοί επιβαρύνονται περισσότερο άλλα ή μείωση των πραγματικών αμοιβών είναι σχετικά μικρή· γ) ο αριθμός των μισθωτών μειώνεται τόσο που νά αυξηθούν οι πραγματικές αμοιβές όλων.

"Ας σημειωθεί ότι δεν είναι απαραίτητο τα φορολογικά έσοδα νά δαπανηθούν για την επέκταση του δημόσιου τομέα για ν' αυξηθεί ή καθαρή αμοιβή της εργασίας στην οικονομία στην τελική ισορροπία. Αυτό μπορεί νά συμβεί επειδή ή φορολόγηση της εργασίας γίνεται στον τομέα που δέν την χρησιμοποιεί εντατικά μέ αποτέλεσμα— μέσω της μετακυλίσεως — νά ενθαρρύνεται ή ζήτηση των προϊόντων του άλλου τομέα, που χρησιμοποιεί εντατικά την εργασία, εντείνοντας την σπανιότητα του συντελεστή αυτού. Ή υπόθεση δηλαδή που κάναμε για την ένταση χρησιμοποίησης συντελεστών στους δύο τομείς είναι καί αυτή σε μεγάλο βαθμό υπεύθυνη για τό αποτέλεσμα της αναλύσεως μας.

Πιστεύομε ότι οι τρεις υποθέσεις από τις όποιες εξαρτάται τό αποτέλεσμα είναι εύλογες καί ρεαλιστικές, όπως δείχνουν τά δεδομένα της ελληνικής οικο-

νομίας. Έτσι καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ή συμμετοχή της μισθωτής εργασίας στο φόρο εισοδήματος, όπως τή μετρήσαμε στο πρώτο μέρος, υπερτιμά χονδροειδώς τήν επιβάρυνση της από τό φόρο εισοδήματος.

ΜΕΡΟΣ Γ: Περιορισμοί της αναλύσεως και συμπεράσματα

Προτού τελειώσουμε θα εξετάσουμε τί συμβαίνει στην πραγματικότητα, όπου ή φορολογία εισοδήματος είναι προοδευτική και ή εργασία ανομοιογενής. Έπειδή ή μισθωτή εργασία προσφέρεται υποχρεωτικά μέ ωράριο, ή προοδευτικότητα της φορολογίας θά επηρεάσει τήν προσφορά εργασίας πέραν τού ωραρίου, δηλαδή τήν υπερωριακή εργασία. Συγκεκριμένα ή προοδευτικότητα τής φορολογίας θά έχει σαν συνέπεια να εξωθεί τους μισθωτούς να προσφέρουν υπηρεσίες — όταν θέλουν να συμπληρώσουν τό εισόδημα τους — σαν ελεύθεροι επαγγελματίες και όχι στην κυρία τους απασχόληση. Στην κυρία τους απασχόληση θά προσφέρουν υπερωριακή εργασία πιέζοντας για πρόσθετες πλασματικές υπερωρίες.

Διαφορά στις οικογενειακές υποχρεώσεις των εργαζομένων αποτελεί αιτία διαφοράς τού συντελεστή διαφορικής φορολογήσεως τους. Η διαφορά αυτή δεν επηρεάζει τήν πλευρά τής ζήτησης, άλλα τήν πλευρά τής προσφοράς εργασίας. Αυτό συμβαίνει επειδή οί ακαθάριστες αμοιβές κατά βαθμό ισούνται μεταξύ εργαζομένων, ασχέτως υποχρεώσεων, ή είναι μεγαλύτερες (μάλλον παρά μικρότερες) για όσους έχουν οικογενειακές υποχρεώσεις, όπως και πριν από τήν επιβολή τής φορολογίας¹⁵. Επειδή όμως ή σχέση καθαρών προς ακαθάριστες αμοιβές είναι μεγαλύτερη, θά περίμενε κανείς, *ceteris paribus*, να υπάρξει μεγαλύτερη προσφορά οικογενειάρχων στις θέσεις μισθωτών. Η υπόθεση αυτή δεν διαψεύδεται από τα στοιχεία των δηλώσεων¹⁶, αν και οί φορολογικές απαλλαγές για οικογενειακά

15. Δέν θ' ασχοληθούμε εδώ μέ τις επιδράσεις των οικογενειακών επιδομάτων στην αγορά εργασίας.

16. Από τις δηλώσεις τών τελευταίων ετών έχουμε :

	Οικονομικά έτη		
	1976	1977	1978
Μισθωτοί	38008	38895	39008
Έμποροι - βιοτέχνες			
Ελεύθεροι επαγγελματίες	36863	37008	37543

βάρη στην Ελλάδα δεν είναι τόσο σημαντικές ώστε να εξηγούν το φαινόμενο αυτό.

Την ίδια επίδραση πάνω στο δ θα έχουν και διαφορές στα προσοδοφόρα περιουσιακά στοιχεία που έχουν οι εργαζόμενοι : οί πλουσιότεροι εργαζόμενοι θα έχουν μεγαλύτερο όφελος από την φοροδιαφυγή δεδομένου ότι ή εμφάνιση του εισοδήματος τους μειωμένου τους ωφελεί κατά τόν οριακό φορολογικό συντελεστή. Όπως και στην περίπτωση των οικογενειακών υποχρεώσεων, ό παράγων αυτός επηρεάζει τήν πλευρά της προσφοράς θα περίμενε δηλαδή κανείς να γίνονται μισθωτοί αυτοί που δέν έχουν μεγάλα περιουσιακά στοιχεία και τανάπαλιν. Κι' αυτή ή πρόβλεψη επιβεβαιώνεται από τά δεδομένα των φορολογικών δηλώσεων".

"Αν πάλι δεχθούμε ότι οί εργαζόμενοι δέν είναι ομοιογενείς, άλλα έχουν, άλλοι περισσότερο και άλλοι λιγώτερο, έπενδεδυμένο κεφάλαιο, ή προοδευτική φορολογία πέφτει πιο βαρεία στους μορφωμένους ή/και εξειδικευμένους μισθωτούς. Ceteris paribus, ή προσφορά μισθωτών τών κατηγοριών αυτών θά αποθαρρύνεται και οί επιχειρήσεις που τους απασχολούν θά τιμωρούνται. Στην κατηγορία αυτή τών εργαζομένων θά υπάρξει ή μεγαλύτερη τάση εξευρέσεως τρόπων αποφυγής τοῦ φόρου νομίμως ή παρανόμως, και από τήν τάξη αυτή θ' ακούγονται πιό ζωηρά παράπονα για τό φόρο εισοδήματος. Θά ήταν λοιπόν ορθότερο να μιλούμε για ύπερφορολόγηση τοῦ ανθρωπίνου κεφαλαίου τών μισθωτών και όχι για ύπερφορολόγηση της μισθωτής εργασίας. Ή επίπτωση της υπερφορολόγησης αυτής στην καθαρή αμοιβή τοῦ ανθρωπίνου κεφαλαίου και στην πορεία της αναπτύξεως της ελληνικής οικονομίας γενικώτερα απαιτεί πιο εκτεταμένη ανάλυση και επεξεργασία στοιχείων θ' άξιζε ν' ασχοληθεί κανείς μ' αυτήν αν τά διαθέσιμα στοιχεία επιτρέπουν τή συναγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων.

Ή μέθοδος ανάλυσεως που υιοθετήσαμε για τήν μελέτη της επιπτώσεως της φοροδιαφυγής δέν είναι πρωτότυπη. "Έχει χρησιμοποιηθεί για τή διερεύνηση τής επιπτώσεως τής φορολογίας τών αδιανέμητων κερδών τών Άωνύμων Εταιρειών άφ' ενός και τοῦ συνδικαλισμού στο επίπεδο τής αμοιβής εργασίας άφ'

17. Τα σχετικά στοιχεία πινακοποιήσαμε πιο κάτω :

Εισοδήματα (του συζύγου) από περιουσιακά στοιχεία κατά δηλοΟντα (πηγές Α, Β, Γ, Ε) σε δρχ.

	Οικονομικά έτη		
	1976	1977	1978
Μισθωτοί	5651	6.350	7.208
"Εμποροι, βιοτέχνες			
Ελεύθεροι επαγγελματίες	13591	15631	18569

έτερου (6), (7) και (8). Η πρωτοτυπία συνίσταται στην εφαρμογή της στον προσωπικό φόρο εισοδήματος των εργαζομένων. Επειδή ο φόρος είναι προσωπικός και προοδευτικός κατά κανόνα θεωρείται ότι την επίπτωση φέρει ο φορολογούμενος. Άφου όμως ο φόρος μισθωτών υπηρεσιών παρακρατείται στην πηγή και ο φορολογούμενος μπορεί να διαφύγει την πληρωμή εν ολω ή εν μέρει, επιλέγοντας μιαν άλλη μορφή εργασιακής σχέσεως, ο εργαζόμενος μπορεί να διαφύγει τον φόρο και δεν υπάρχει σοβαρός λόγος για να μη μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε την ανάλυση αυτή.

Η αντίρρηση πού μπορεί να εγερθεί στην ανάλυση αυτή είναι ότι η αποκατάσταση της Ισορροπίας ενδέχεται να απαιτεί ένα χρονικό διάστημα κατά τη διάρκεια του οποίου οι μισθωτοί θα υφίστανται μεγαλύτερη επίπτωση από την τελική. "Αν μάλιστα ο φόρος εισοδήματος αυξάνεται συνεχώς, λόγω του πληθωρισμού, ευρισκόμεθα συνεχώς στην μεταβατική αυτή περίοδο και η επίπτωση πού υφίστανται μπορεί να είναι σημαντική. Κι' αν ακόμη είναι έτσι, η επίπτωση θα εξαρτηθεί από την ταχύτητα προσεγγίσεως της τελικής ισορροπίας και από την ορθότητα των προσδοκιών του εργατικού δυναμικού.

Τρεις προβλέψεις του υποδείγματος αυτού ελέγχονται αληθινές. Η πρώτη άφορα την επίδραση της επεκτάσεως του δημόσιου τομέα στις προοπτικές του ιδιωτικού τομέα. Από τό υπόδειγμα μας συνάγεται ότι η επέκταση του δημοσίου τομέα μειώνει τον αριθμό των μισθωτών πού είναι διαθέσιμοι για απασχόληση στον ιδιωτικό τομέα και αυξάνει τις αμοιβές τους. Φυσικό θα ήταν λοιπόν να αντιδρούν οι επιχειρήσεις του τομέα Μ στην επέκταση της δραστηριότητας του δημοσίου. Και πράγματι, ο Σ.Ε.Β., πού εκπροσωπεί μεγάλο μέρος των εργοδοτών του τομέα Μ, έχει επανειλημμένα εκφράσει την αντίθεση του στην αύξηση των εσόδων του Δημοσίου και στην επέκταση της δραστηριότητάς του.

Η δεύτερη άφορα τη μετακύλιση του φόρου εισοδήματος των μισθωτών. Η μετακύλιση αυτή αποβαίνει σε πρώτη φάση σε βάρος των επιχειρήσεων πού τους απασχολούν και η δεύτερη φάση σε βάρος των καταναλωτών των προϊόντων πού παράγουν. Η μετακύλιση του φόρου εισοδήματος είναι φανερή αφού οι διαπραγματεύσεις μισθωτών και εργοδοτών γίνονται με βάση τό διαθέσιμο και όχι τό ακαθάριστο εισόδημα τους. Πρέπει να σημειωθεί ακόμη ότι ο Σ.Ε.Β. υποστηρίζει την τιμαριθμοποίηση του φόρου εισοδήματος πού θα αποτρέψει την αυτόματη αύξηση του πραγματικού φορολογικού βάρους πού προκαλεί ο πληθωρισμός.

Η τελευταία πρόβλεψη άφορα την σχετική εξέλιξη των αμοιβών των μισθωτών και των αυτοαπασχολουμένων σε περίοδο αυξήσεως του φόρου εισοδήματος. Συγκεκριμένα αναμένεται ότι σε περίοδο αυξήσεως του φόρου εισοδήματος, όπως η περίοδος 1974 - 1979 οι ακαθάριστες αμοιβές των μισθωτών θ' αυξάνουν μέ

μεγαλύτερο ρυθμό από τις αμοιβές των αυτοαπασχολουμένων. Και πράγματι τά στοιχεία Έθνικών Λογαριασμών δείχνουν ότι τό κονδύλιο «Μισθοί και ημερομίσθια» αυξήθηκε μέσα στην περίοδο αυτή κατά 33% περισσότερο άπα τό κονδύλιο «Πρόσοδοι περιουσίας και επιχειρηματικής δράσεως ιδιωτών» πού περιλαμβάνει τις αμοιβές των αυτοαπασχολουμένων, μολονότι ή σχέση αριθμού μισθωτών και αυτοαπασχολουμένων παρέμεινε σχεδόν σταθερή.

Άπό τά παραπάνω συνάγεται ότι μολονότι ώρισμένες άπό τις υποθέσεις του υποδείγματος (όπως π.χ. ή υπόθεση πλήρως ανταγωνιστικών συνθηκών στις αγορές προϊόντων και συντελεστών, και αυτόματης επιτεύξεως ισορροπίας) δέν είναι ρεαλιστικές, οί προβλέψεις του συμφωνούν μέ τά δεδομένα και αυτό αποτελεί τόν καλύτερο έλεγχο για τήν ορθότητα του.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην εργασία αυτή υποστηρίζομε ότι ή δημοφιλής αντίληψη ότι οί μισθωτοί πληρώνουν τό φόρο εισοδήματος δέν έχει έρεισμα στην πραγματικότητα. 'Αφ' ενός τά χρησιμοποιούμενα στοιχεία λαμβάνονται άπό στατιστικές ελλειπείς και καθόλου αντιπροσωπευτικές της κατανομής τοϋ φόρου μεταξύ εισοδηματικών ομάδων. 'Αφ' ετέρου, αν λάβουμε υπόψη τή δυνατότητα τών εργαζομένων να επιλέξουν τή νομική μορφή της εργασιακής τους σχέσεως, ή φαινομενική φοροδιαφυγή άπό μέρος τής ανεξάρτητης εργασίας δέν μπορεί να μεταβάλει τή σχέση καθαρών αμοιβών μισθωτών και αυτοαπασχολουμένων. "Αν μάλιστα κάνομε λογικές υποθέσεις για τήν ένταση χρησιμοποιήσεως κεφαλαίου τών διαφόρων τομέων της οικονομίας καταλήγομε στό συμπέρασμα ότι ό φόρος εισοδήματος πού πληρώνουν οί μισθωτοί θα έχει μεγαλύτερη επίπτωση στις καθарές αμοιβές τους — άπό τήν επίπτωση πού θά έχει στις αμοιβές τών αυτοαπασχολουμένων πού διαφεύγουν τήν πληρωμή του — μόνον όταν ή καθαρή επίπτωση της φορολογίας αυτής είναι γενικά μικρή. 'Αντίθετα, αν ή καθαρή επίπτωση είναι μεγάλη, θά επηρεαστούν δυσμενέστερα οί αμοιβές τών αυτοαπασχολουμένων. Υπάρχει μάλιστα ή πιθανότητα να αυξηθούν οί καθарές αμοιβές τών εργαζομένων, μισθωτών και ανεξαρτήτων.

Οί υποθέσεις πάνω στις όποιες στηρίζονται τά συμπεράσματα αυτά είναι και ευλογοφανείς και σύμφωνες μέ τά ελληνικά δεδομένα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (1) ΕΣΥΕ «Στατιστική του Δηλωθέντος Εισοδήματος φυσικών προσώπων και της φορολογίας αυτού κατά το οικονομικό έτος χ».
- (2) Υπουργείο Συντονισμού : Γενική Διεύθυνση Έθνικών Λογαριασμών «Προσωρινοί Έθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδος του έτους 1978».
- (3) ΕΣΥΕ «Στατιστική Έπετηρίς της Ελλάδος, έτους 1980»
- (4) H.G. Johnson «Factor Market Distortions and the Shape of the Transformation Curve» *Econometrica* vol 34, 1966.
- (5) R. Jones και R. Caves «World Trade and Payments» Ch. 8, Little and Brown Co. Boston 1973.
- (6) A. Harberger «The Incidence of the Corporation Income Tax» *J.P.E.* Vol 70, June 1962.
- (7) P. Mieszkowski «On the Theory of Tax Incidence» *J.P.E.* Vol 75 June 1967.
- (8) H.G. Johnson και P. Mieszkowski «The Effects of Unionisation on the Distribution of Income : A General Equilibrium Approach» *Q. J.E.* vol XXXIV no. 4 Nov. 1970.
- (9) H. Lary «Imports of Manufactures from Less Developed Countries New York, NBER, 1968.
- (10) Ruffin R. και R. Jones «Protection and Real Wages : the Neoclasical Ambiguity» *Journal of Economic Theory* April 1977.
- (11) Γ.Ε. Δράκου «Μισθωτοί και Φορολογία Εισοδήματος» *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, 8 Οκτωβρίου 1981.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Ο φόρος πού βαρύνει το εισόδημα ενός συγκεκριμένου έτους συλλέγεται ως εξής : ένα μέρος του παρακρατείται κατά τή δημιουργία του εισοδήματος εντός τοῦ έτους αυτού, και ένα άλλο μέρος του προκαταβάλλεται επίσης εντός τοῦ έτους δημιουργίας του. Κατά τήν υποβολή δηλώσεων πού γίνεται το αμέσως επόμενο ημερολογιακό έτος, υπολογίζεται ό φόρος πού αναλογεί στο δηλωθέν εισόδημα και αφαιρούνται τα παρακρατηθέντα και προκαταβληθέντα. ποσά. Τό υπόλοιπο βεβαιώνεται προς είσπραξη, αν είναι, όπως συμβαίνει συνήθως, χρεωστικό, ή επιστρέφεται, αν είναι πιστωτικό. Αυτή ή διαδικασία όμως είναι προσωρινή, γιατί ή φορολογούσα αρχή διατηρεί τό δικαίωμα να ελέγξει μέσα στα πέντε επόμενα χρόνια αν τό εισόδημα πού δήλωσε ό φορολογούμενος ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα. Σέ περίπτωση πού θα δεχτεί τή δήλωση του σαν ειλικρινή, θα τήν τοποθετήσει στό αρχείο, άλλως θα αναπροσαρμόσει τό εισόδημα τοῦ φορολογούμενου, θα υπολογίσει τό φόρο πού τοῦ αναλογεί και θα βεβαιώσει προς είσπραξη τή διαφορά — ίσως μάλιστα επιβάλει και πρόστιμο — πού θα πληρωθεί συνεπώς πολλά χρόνια αργότερα. Δυστυχώς, τά στοιχεία τοῦ Υπουργείου Οικονομικών δέν μας δίνουν αναλυτικά τό φόρο πού βεβαιώνεται και εισπράττεται κάθε

χρόνο μετά τόν έλεγχο για κάθε παρελθόν οικονομικό έτος, αλλά για δλα μαζί. Έτσι, θα πάρουμε προσεγγιστικά αντί για τα ποσά πού θα εισπραχθούν στο μέλλον για τό τρέχον εισόδημα, τα ποσά πού εισπράττονται εκ τών υστέρων για τό τρέχον και τα εισοδήματα παρελθόντων ετών, μολονότι τα ποσά αυτά αποτελούν υποεκτίμηση του αληθούς φόρου άφοϋ τα παρελθόντα εισοδήματα εΐναι κατά κανόνα χαμηλότερα του τρέχοντος.

Στό σημείο αυτό θά πρέπει νά αναφέρουμε ότι οί φόροι πού βεβαιώνονται σέ μια περίοδο δεν εισπράττονται τήν ίδια περίοδο και καμμιά φορά δέν εισπράττονται στό σύνολο τους. Βεβαιωθείς εΐναι ό φόρος πού τό δημόσιο μέ μονομερή πράξη του θεωρεί ότι του οφείλει ό φορολογούμενος. Μπορεί νά μήν εισπραχθεί καθόλου, αν ό φορολογούμενος αμφισβητώντας τήν ορθότητα της πράξεως καταφύγει στα φορολογικά δικαστήρια και δικαιωθεί. Μπορεί νά μήν πληρωθεί στό σύνολο του, αν ό φορολογούμενος τύχει εκπτώσεως επειδή εξοφλεί τοις μετρητοίς. Μπορεί τέλος νά μήν πληρωθεί τήν ίδια περίοδο, αν ή προθεσμία πληρωμής εκπνέει μετά τή λήξη τής περιόδου βεβαιώσεως, ή δταν ή πληρωμή γίνεται μέ δόσεις οί όποιες επεκτείνονται χρονικά και στην επόμενη περίοδο. Έδώ θά πάρουμε τα εισπραχθέντα ποσά μέ αποτέλεσμα νά υποτιμούμε κάπως τό συνολικό φόρο — και νά υπερτιμούμε τή συμμετοχή τών μισθωτών. Επειδή μάλιστα τα εισπραχθέντα ποσά έχουν πληρωθεί σέ διαφορετικές περιόδους θά τά αναγάγουμε στην ίδια περίοδο μέ προεξόφληση παίρνοντας επιτόκιο 14%, πού εΐναι διπλάσιο άπό τό επιτόκιο καταθέσεων ταμειυτηρίου τής εποχής για νά καλύψουμε τόν πληθωρισμό (πού ήταν τότε 13%).

"Έτσι έχουμε :

Παρακρατηθείς φόρος εντός του 1977 (α)	15,4 δισ. δρχ.
Προκαταβληθείς φόρος εντός του 1977	3,6
Εισπραχθείς κύριος φόρος εντός του 1978 μέ προεξόφληση (β) '	6,9
Εισπραχθείς φόρος παρελθουσών χρήσεων εντός του 1978 μέ προεξόφληση (γ)	3,4
Μείον εισπραχθείσες επιστροφές εντός του 1978 μέ προεξόφληση (δ)	1,4
Μείον παρακρατηθείς φόρος σέ μερίσματα πού εισπράχθηκαν άπό Νομικά Πρόσωπα (ε)	0,7
Σύνολο φόρου καταβληθέντος άπό φυσικά πρόσωπα για τό εισοδήματα πού απέκτησαν τό 1977	27,3

(α) Ο φόρος αυτός παρακρατήθηκε μέσα στο 1977, αλλ' αποδόθηκε στο δημόσιο με υστέρηση κι έτσι πήραμε σαν χρονική περίοδο τήν 1.2.77 εως 1.2.78

(β) Τό πράγματι εἴσπραχθέν ποσό εντός του 1978 - 8 δισ. — έχει προεξοφληθεί επί 14 μήνες μέ 14%, επειδή ο φόρος αυτός αρχίζει να εισπράττεται τό Μάιο μέ μεγάλη συγκέντρωση από Μάιο εως 'Ιούλιο.

(γ) Τό πράγματι εἴσπραχθέν ποσό εντός τοῦ 1978 - 3,9 δισ. — έχει προεξοφληθεί για ενα έτος επί 14%, γιατί ή χρονική κατανομή του φόρου αυτού δέν παρουσιάζει ανωμαλίες.

(δ) Τό νόημα της προεξοφλήσεως των επιστροφών πού εισπράχθηκαν τό 1978 είναι να τις μειώσουμε κατά τους προκύπτοντες τόκους, δεδομένου ότι αυτός πού πλήρωσε περισσότερους άπ' όσους φόρους ώφειλε τό 1977 δέν αποζημιώθηκε πλήρως από τήν επιστροφή του ποσού αυτού ενα χρόνο αργότερα, δεδομένου ότι ό πληθωρισμός είχε στό μεταξύ μειώσει τήν αγοραστική αξία των επιστραφέντων ποσών.

(ε) Οί φορολογικές στατιστικές κατατάσσουν στους φόρους φυσικών προσώπων αυτούς πού παρακρατούνται στα διανεμόμενα μερίσματα τών Νομικών Προσώπων (Εταιριών). Υπάρχει όμως περίπτωση τα μερίσματα αυτά να εισπράττονται από άλλα Νομικά Πρόσωπα, οπότε θα έπρεπε να θεωρηθεί διτ οί παρακρατηθέντες φόροι πληρώνονται από τις εισπράττουσες Εταιρίες. Άλλα ούτε και αυτό είναι σωστό, δεδομένου ότι τα μερίσματα αυτά εμμέσως καταλήγουν στους ιδιώτες στην έκταση πού τα κέρδη τών Εταιριών στα όποια προστίθενται διανέμονται τους μετόχους τους. Σύμφωνα μέ υπολογισμούς ειδικών, από τα 3,7 δισ. πού υπολογίζονται οί παρακρατηθέντες φόροι στα μερίσματα τό πολύ 700 εκ. να βάρυναν τά αδιανέμητα κέρδη τών Εταιριών.

Τώρα πρέπει νά προσδιορίσουμε τό φόρο πού πλήρωσαν οί μισθωτοί και τό φόρο πού πλήρωσαν οί συνταξιούχοι. Βάσει τοῦ δηλωθέντος εισοδήματος αναλογούσε στους μέν μισθωτούς ποσό 7,3 δισ. και στους συνταξιούχους ποσό 2,7 δισ. Άλλα οί μισθωτοί και οί συνταξιούχοι δικαιούνται εκπτώσεως 10% στό φόρο πού τους παρακρατείται ενώ δέν συμβαίνει τό ίδιο μέ τις άλλες κατηγορίες φορολογουμένων πού προκαταβάλλουν τό φόρο ή τους παρακρατείται φόρος στην πηγή. Συνεπώς τά ποσά πού πράγματι κατέβαλαν ήταν μειωμένα κατά 10%, δηλαδή 6,5 και 2,5 δισ. αντίστοιχα. Έκτος τοῦ αναλογούντος φόρου πρέπει να έχουν υποστεί και παρακράτηση στην πηγή για εισοδήματα πού δέ δηλώθηκαν είτε από αμέλεια είτε για φοροδιαφυγή (υπερωρίες, δεύτερη θέση κλπ.). Τό σύνολο τών φόρων πού παρακρατήθηκαν τό 1977 ήταν 15,4 δισ., ενώ τά δικαιολογητικά συμψηφισμού πού παρουσιάστηκαν μέ τις δηλώσεις τοῦ 1978 ήταν 10,7 δισ., από τά όποια τά 84% αφορούσαν παρακράτηση από μισθωτούς και συνταξιού-

χους. Από τή διαφορά των 4,6 δισ. τό πίο μεγάλο μέρος (3,2 δισ.) οφείλεται στην παράλειψη δηλώσεως του εισοδήματος από κινητές αξίες επί του οποίου παρακρατήθηκαν φόροι πού εξαντλούσαν τή φορολογική υποχρέωση του φορολογουμένου. Τό υπόλοιπο ποσό, 1,5 δισ., τό επιμερίζουμε μεταξύ μισθωτών, συνταξιούχων καί λοιπών κατά τή συμμετοχή πού είχαν στα ήδη έκπεσθέντα ποσά (0,9 δισ. οι μισθωτοί καί 0,3 δισ. οί συνταξιούχοι).

Είπαμε ακόμη προηγουμένως ότι ώρισμένα ποσά φόρου επεστράφησαν στους φορολογούμενους, άλλ' διτι ή επιστροφή αυτή δεν τους αποζημίωσε πλήρως λόγω του πληθωρισμού καί του διαφυγόντος τόκου. Θεωρώντας επιεικώς διτι τα ποσά αυτά επεστράφησαν όλα σε μισθωτούς καί συνταξιούχους επιμερίζουμε σ' αυτούς τήν επιβάρυνση από τήν κατακράτηση των ποσών αυτών. Τέλος, επειδή μετά τόν έλεγχο προέκυψε διαφορά φόρου 5,5 περίπου δισ. δρχ. επιμερίζουμε μέρος αυτής της διαφοράς στους μισθωτούς καί συνταξιούχους ανάλογα μέ τή συμμετοχή τους στα εισοδήματα τών πηγών Δ' καί Ζ' στις όποιες γίνεται συνήθως ό έλεγχος (5,4 καί 1,6% αντίστοιχα).

Μέ όλα αυτά καταλήγουμε στον παρακάτω πίνακα :

	Φόροι καταβληθέντες επί εισοδημάτων του 1977		Φόροι αναλογούντες στα δηλωθέντα εισοδήματα του 1977
	Ποσά	Ποσοστά	Ποσοστά
Από Μισθωτούς	7,9 δισ.	29,1%	36,6%
Από Συνταξιού- χους	2,9 δισ.	10,6%	13,7%
Από λοιπούς	16,4 δισ.	60,3%	47,7%

Συγκρίνοντας τις στήλες 2 καί 3 πίο πάνω βλέπομε διτι μέ προσεκτική εκτίμηση καί μέ υποθέσεις πού τείνουν να υπερτιμούν τή συμμετοχή τών μισθωτών καί τών συνταξιούχων στο σύνολο καταλήγομε σέ διαφορετική εικόνα για τήν επιβάρυνση τών διαφόρων κατηγοριών φορολογουμένων από τό φόρο εισοδήματος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Η συμμετοχή μισθωτών, συνταξιούχων και υπολοίπων στό εισπραττόμενο εισόδημα των φυσικών προσώπων μπορεί να προσδιοριστεί από τόν «Ενοποιημένο Λογαριασμό Ίδιωτών και Ίδιωτικών Κοινοφελών Ιδρυμάτων» τών Εθνικών Λογαριασμών για το 1977.

Στό β' σκέλος τοῦ Λογαριασμοῦ αὐτοῦ βρίσκουμε τα ποσά της στήλης Α.

	Α	Β	Γ
— Άγροτικό εισόδημα	134,75 δισ. δρχ.		—
— Μισθοί καί ημερομίσθια λοιπών κλάδων	358,70	358,70	49,0%
— Πρόσοδοι περιουσίας και επιχειρηματικής δράσεως ιδιωτών	294,43	294,43	40,2%
— Τρέχουσες μεταβιβάσεις από τό Δημόσιο	79,27	79,27	10,8%
— Τρέχουσες μεταβιβάσεις άπα τήν αλλοδαπή	33,73	—	—
	900,88	732,40	100,0 %

Άπό τα ποσά αυτά αφαιρούμε τό αγροτικό εισόδημα, που ουσιαστικά εξαιρείται της φορολογίας εισοδήματος, καί τις τρέχουσες μεταβιβάσεις άπό την αλλοδαπή, τό μεταναστευτικό δηλαδή συνάλλαγμα, πού καί αυτό είναι αφορολόγητο. Οί συμμετοχές πού προκύπτουν παρατίθενται στην στήλη Γ πιο πάνω. Συγκρίνοντας τήν συμμετοχή τών μισθωτών στό εισόδημα καί τήν συμμετοχή τους στό φόρο, μέ τις αντίστοιχες συμμετοχές τών υπολοίπων εισοδημάτων (πλην συνταξιούχων) βλέπομε διτι μια δραχμή πού εισπράττεται άπό άλλη πηγή, πλην μισθωτών υπηρεσιών καί συντάξεων, αποδίδει κατά μέσον δρο στό δημόσιο ταμείο φόρο εισοδήματος υπερδιπλάσιο τοῦ φόρου πού αποδίδει μια δραχμή μισθωτών υπηρεσιών.

$$(60,3/40,2) : (29,1/49,0) = (1,5 : 0,59) = 2,53$$

Πρέπει νά σημειωθεί διτι, αν αφαιρέσουμε άπό τά εισπραττόμενα εισοδήματα

* "Ας σημειωθεί ότι μέσα στό ποσό αυτό περιλαμβάνονται τα αδιανέμητα κέρδη Α.Ε. πού οί Έθνικοί Λογαριασμοί δέν εμφανίζουν γι' αυτό τό έτος χωριστά. Σύμφωνα μέ τις δηλώσεις τών Α.Ε. αυτά ήταν 10 δισ. περίπου,

ώρισμα μεγάλα κονδύλια απαλλασσομένων εισοδημάτων, ή εικόνα δεν αλλάζει καθόλου. Άπο τους μισθούς και ημερομίσθια πρέπει ν' αφαιρεθούν οί εισφορές κοινωνικής ασφαλίσεως.

Οί 'Εθνικοί Λογαριασμοί μας δίνουν τα εξής ποσά για το 1977.

	Εισφορές κοινωνικής ασφαλίσεως	77,85
έξ ών	Εισφορές εργαζομένων	34,95

Άπό τις εισφορές εργαζομένων, ενα σημαντικό μέρος άφορα εισφορές ανεξαρτήτων επαγγελματιών. 'Επειδή δέν τηρούνται στοιχεία χωριστά, θα θεωρήσουμε ότι τό 30% τοῦ ποσού αυτού (ίσο μέ τό ποσοστό συμμετοχής των ανεξαρτήτων επαγγελματιών στο εργατικό δυναμικό τοῦ αστικού τομέα) άφορα εισφορές ανεξαρτήτων επαγγελματιών : 10,49 δισ. "Ετσι, τό ποσό πού πρέπει ν' αφαιρεθεί από μισθούς και ημερομίσθια γίνεται 67,36.

Άπο τις προσόδους περιουσίας και επιχειρηματικής δράσεως ιδιωτών* απαλλάσσονται δηλώσεως και φορολογίας μεγαλύτερα ποσά :

1. οί τόκοι τοῦ δημόσιου χρέους	14,07 δισ.
2. οί τόκοι καταθέσεων και ομολογιακών δανείων	27,5 »
3. τα μερίσματα για τα όποια ό παρακρατούμενος φόρος εξαντλεί τήν φορολογική υποχρέωση	11,2 »
4. τα τεκμαρτά ενοίκια ιδιοκατοικουμένων κατοικιών μέχρι ένας ύψους, έστω	20,0 »
5. τα εφοπλιστικά εισοδήματα πού φορολογούνται κατ' άλλον τρόπον	22,6 »

και άλλα πολλά, όπως οί αυξημένες και έπιταχυνόμενες αποσβέσεις, οί εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση των ανεξαρτήτων επαγγελματιών, κ.λπ.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ποσά αυτά αύξάνομε τήν συμμετοχή των μισθωτών και συνταξιούχων στο προς δήλωσιν εισόδημα. 'Η διάσταση τών δηλουμένων έναντι τών προς δήλωσιν εισοδημάτων μειώνεται όταν αφαιρέσουμε τα χαμηλά εισοδήματα για τα όποια δέν υπάρχει υποχρέωση υποβολής δηλώσεως. Δέν θα επιχειρήσουμε τήν εκτίμηση αυτή. Πρέπει να σημειώσουμε πάντως ότι, όσον άφορα τήν κατηγορία «Πρόσοδοι περιουσίας και επιχειρηματικής δράσεως ιδιωτών», ή άπομένουσα διαφορά μεταξύ τών προς δήλωσιν και τών δηλουμένων εισοδημάτων σε καμμιά περίπτωση δέν πρέπει νά ταυτιστεί μέ τήν διαφεύγουσα φορολογητέα ύλη, δεδομένου ότι τό ύψος τών μετά τον έλεγχο καθορισθέντων εισοδημάτων είναι πολύ υψηλότερο, όπως αποδεικνύει ή υπεροχή τοῦ καταβαλλομένου έναντι τοῦ αναλογούντος φόρου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'

Για να ελέγξουμε την υπόθεση ότι οι κλάδοι που χρησιμοποιούν μισθωτούς είναι περισσότερο εντάσεως εργασίας από αυτούς που απασχολούν ανεξάρτητους επαγγελματίες σκεφθήκαμε να εξετάσουμε αν ή υπόθεση αυτή ευσταθεί μέσα στον βιομηχανικό τομέα. Σάν δείκτη εντάσεως εργασίας πήραμε τή σχέση συνόλου απασχολουμένων προς τήν προστιθέμενη αξία του κλάδου*. Τήν σχέση αυτή συγκρίναμε μέ τό ποσοστό των μισθωτών στο σύνολο της απασχολήσεως του κλάδου.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Μεγάλη και Μικρή βιομηχανία : 1976

Αριθμός εργαζομένων ανά κατάστημα	Σχέση μισθωτών στό σύνολο εργαζομένων	Τάξη	Σχέση εργαζομένων πρός προστιθέμενη αξία	Τάξη
0 - 9	39,6	5	10,70	5
10 - 19	88,1	4	6,33	4
20 - 29	94,1	3	5,30	3
30 - 49	97,0	2	4,64	2
50	99,7	1	3,13	1

Πηγή : Στατιστική Έπετηρίς τής Ελλάδος 1978.

* Τόν δείκτη αυτό έχει προτείνει πρώτος ό Hal Lary στο βιβλίο του (9). Κατάταξη επί τη βάσει του δείκτη αυτού συμπίπτει μέ τήν κατάταξη που δίνει ό δείκτης l_{ij}/a_j που προτείνει ό R. Jones 1° για την περίπτωση πολλών αγαθών και πολλών συντελεστών. Ό δείκτης l_{ij}/a_j ισούται

$$\text{με } (L_j/L) : (V_j./V) = \frac{L_i}{V_j} \cdot \frac{V}{L}$$

όπου l_{ij} είναι τό ποσοστό της συνολικής πορόσητος του συντελεστή i που απασχολεί ό κλάδος j

a_j είναι ή συμμετοχή του κλάδου j στό εθνικό προϊόν

L_j είναι ή απασχόληση στον τομέα j .

L ή συνολική ποσότητα εργασίας στην οικονομία

V_j ή προστιθέμενη αξία στον κλάδος και

V τό εθνικό εισόδημα.

Επειδή τό κλάσμα $\frac{L_j}{L}$ είναι τό ίδιο για όλους τους κλάδους ή κατάταξη μέ βάση τό $\frac{L_j}{V_j}$

είναι ίδια μέ αυτήν του l_{ij}/a_j .

"Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 1 ή υπόθεση επιβεβαιώνεται πλήρως. Σκεφθήκαμε κατόπιν να ελέγξουμε την υπόθεση για την μικρή βιομηχανία, όπου ευρίσκονται και οι περισσότεροι ανεξάρτητοι επαγγελματίες. Τα στοιχεία παρατίθενται στον Πίνακα 2. Ο συντελεστής Spearman συσχέτισης κατά τάξεις ήταν 0,926 και στατιστικά σημαντικός. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι ή υπόθεση ότι ο κλάδος Μ είναι κλάδος εντάσεως κεφαλαίου επιβεβαιώνεται από τα στοιχεία της ελληνικής βιομηχανίας και είναι λογικό να περιμένουμε ότι και στους άλλους κλάδους θα ισχύει αυτό.

Ο κλάδος 34 παρελείφθη επειδή παρουσίαζε τόσο εκτεταμένες ζημιές ώστε ή προστιθέμενη αξία του να μην καλύπτει ούτε τους μισθούς και ημερομίσθια που πλήρωσε. Ο δείκτης εντάσεως χρησιμοποιήσεως εργασίας που χρησιμοποιήσαμε δίνει καλά αποτελέσματα όταν οι τιμές ισούνται με το κόστος παραγωγής των προϊόντων.

194 195 ΠΙΝΑΚΑΣ 2 196

Μικρή Βιομηχανία 1975 (επιχειρήσεις με προσωπικό < 50)

Κλάδοι	Σχέση μισθωτών προς σύνολο απασχολουμένων	Τάξη	Απασχολούμενοι ανά προστιθέμενη αξία	Τάξη
20	46,0	11	9,87	9
21	35,8	16	12,88	16
22	80,7	1	7,64	4
23	47,5	9	10,32	11
24	21,2	19	13,18	17
25	34,6	17	13,45	18
26	38,9	13	11,71	14
27	62,2	4	9,65	8
28	46,0	10	8,87	6
29	37,5	14	10,35	12
30	48,9	7	6,51	3
31	63,7	3	5,50	2
32	80,4	2	4,59	1
33	51,2	5	7,81	5
35	45,5	8	10,42	10
36	49,8	6	9,02	7
37	48,5	8	10,19	10
38	33,1	18	14,74	19
39	36,5	15	12,52	15

Πηγή : Στατιστική Έπετηρίς της Ελλάδος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ'

Οί δαπάνες του Δημοσίου διακρίνονται σέ τρέχουσες δαπάνες και επενδυτικές δαπάνες. Οί τρέχουσες πάλι δαπάνες αποτελούνται από δαπάνες για αγορά αγαθών και υπηρεσιών (δημοσία κατανάλωση) ή μεταβιβάσεις αγοραστικής δυνάμεως προς τόν ιδιωτικό τομέα. Όταν μιλάμε για επέκταση του Δημοσίου έννοοῦμε την αύξηση της καταναλωτικής ή επενδυτικής του δαπάνης σέ αντίθεση μέ τήν αύξηση των μεταβιβάσεων. Από τους εθνικούς λογαριασμούς παίρνομε τα παρακάτω στοιχεία :

	1976	<u>1977</u>
1. Ίδιωτική Κατανάλωση	541,7	637,9
2. Δημοσία Κατανάλωση	124,3	153,8
3. Ήπενδύσεις :		
α) Ίδιωτικές	128,1	172,4
β) Δημοσίες	46,9	49,1
4. Αύξομειώσεις αποθεμάτων :		
α) Ίδιωτών	44,3	39,4
β) Δημοσίου	0,3	3,3
5. Σύνολο δαπάνης οικονομίας 1+2+3+4	885,6	1.055,9
6. Σύνολο δαπάνης δημοσίου 2+3β+4β	171,5	206,2
7. Μισθοί και ημερομίσθια	287,2	358,7
8. Δαπάνη δημοσίου για μισθούς και ημερομίσθια	81,1	100,6
Σχέση 7:5	32,4%	34,0%
Σχέση 8:6	47,3%	48,8%

Διαιρώντας τό κονδύλιο Μισθοί και Ημερομίσθια μέ τή συνολική δαπάνη τής οικονομίας εύρισκομε τήν άμεση και έμμεση περιεκτικότητα τής δαπάνης αυτής σέ εργατικούς μισθούς. Διαιρώντας από τήν άλλη πλευρά τους μισθούς πού καταβάλει τό δημόσιο μέ τή δαπάνη του εύρισκομε τήν άμεση περιεκτικότητα τής δαπάνης αυτής. Ή έμμεση περιεκτικότητα συνίσταται από τό εργατικό κόστος πού υπάρχει μέσα στα καταναλωτικά και επενδυτικά αγαθά πού αγοράζει τό δημόσιο. Δεδομένου ότι ή άμεση περιεκτικότητα τής δαπάνης του δημοσίου σέ εργατικά ήταν μεγαλύτερη από τήν αντίστοιχη συνολική περιεκτικότητα για

τήν οικονομία γενικά, δεν χρειάζεται να υπολογιστεί ή έμμεση περιεκτικότητα της δημόσιας δαπάνης σε εργατικά για να αποδειχτεί ότι ο δημόσιος τομέας είναι εντάσεως εργασίας.

Έπειδή είναι ορθότερο να συγκρίνει κανείς τις οριακές και όχι τις μέσες ροπές τις υπολογίσαμε και αυτές και είναι :

οριακή ροπή δημοσίου για άμεση δαπάνη εργατικών	56,2 %
οριακή ροπή για συνολική δαπάνη εργατικών τής ελληνικής οικονομίας	42,0 %

Διαπιστώνουμε ότι ή εικόνα δέν αλλάζει παίρνοντας τα οριακά μεγέθη και θεωρούμε ότι ή υπόθεση ότι ο τομέας Δ είναι έντάσεως εργασίας είναι εύλογη.